

tonovolu

ŠOLA SE JE ZAČELA

in našo mladino bo skozi novo šolsko leto zopet spremljala knjiga.

Foto: dr. Frelj

25. IX. 1950 - ŠT. 33 - L. VI - DIN 10

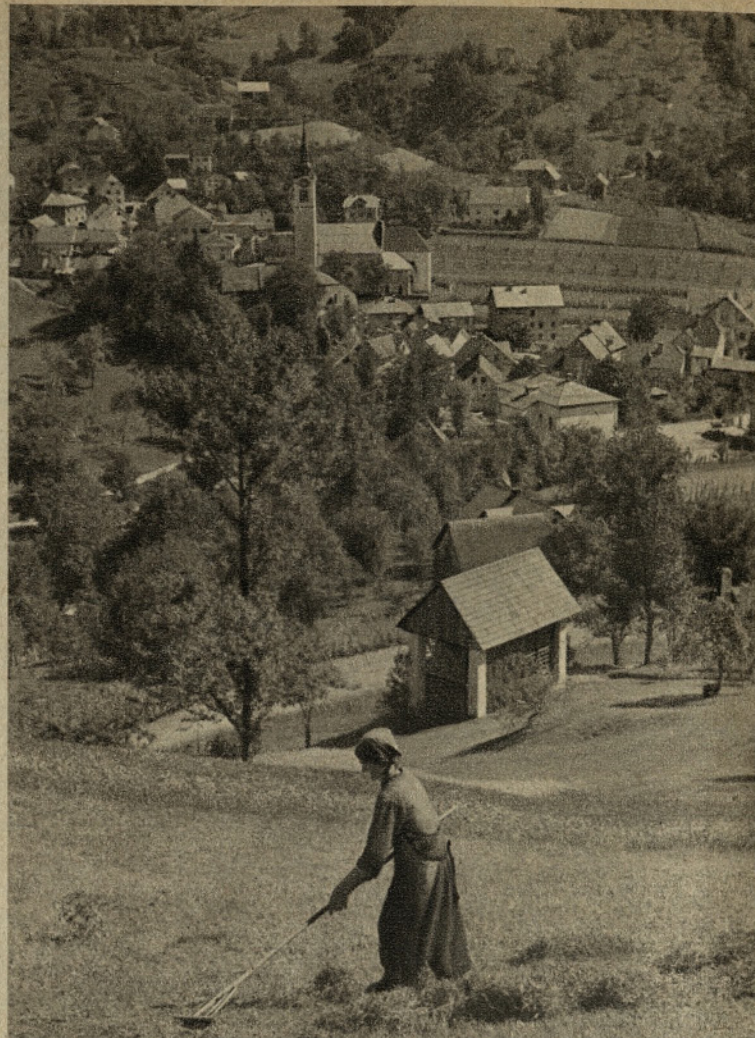

1. oktobra se bo začel pouk na novo ustanovljeni nižji elektroindustrijski šoli v Cerknem, kakršne doslej še nismo imeli. Pouk bo trajal tri leta in šola bo vzgajala nove strokovnjake za visoko napetost in pogonsko elektriko. — Za šolsko poslopje so namenili stare italijanske vojašnice, ki so jih začeli že maja popravljati in preurejati, da bo šola po vseh končanih delih moderno urejena z lastnimi delavnicami, hidrocentralo in internatom.

Zgoraj: Bivše italijanske vojašnice, ki so jih od maja obnavljali številni prostovoljci. Do 1. oktobra, ko se bo pričel pouk, bo v vsaki od teh stavb preurejeno po eno nadstropje; kasneje bodo dela nadaljevali.

Desno: Cerkno, ki je bilo med narodnoosvobodilno vojno prizorišče hudih bojov, se sedaj hitro obnavlja, širi in razvija.

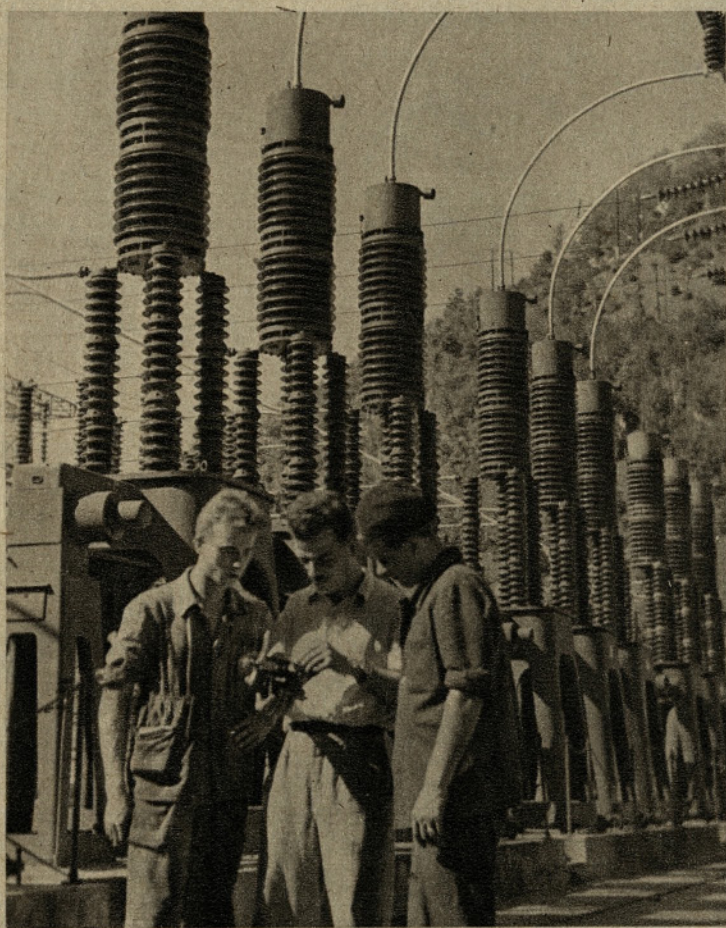
Foto: Vlastja

Spodaj levo: Mladinske brigade, ki jih sestavljajo gojenci nove šole, pri delu.

Spodaj desno: Naše elektrogospodarstvo potrebuje novih izurjenih strokovnjakov. — Na sliki je stebel daljnovoda, ki prenaša električno moč iz hidrocentrale v Doblarjih.

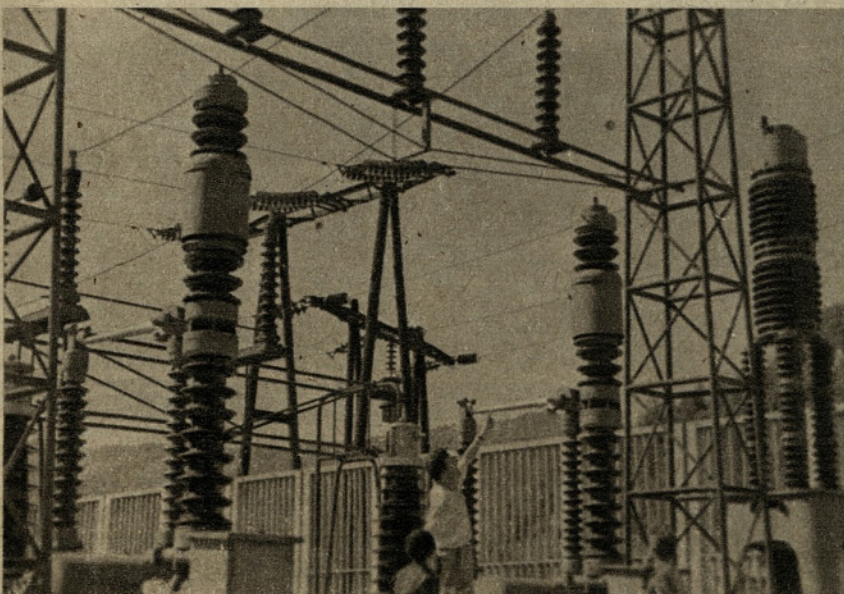
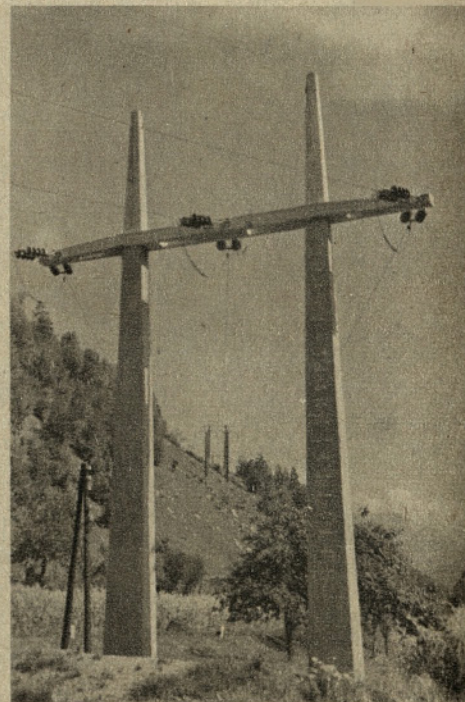
ELEKTRO- INDUSTRIJ- SKA ŠOLA V CERKNEM PRI IDRIJI

Zgoraj: Pouk mora biti teoretičen in praktičen. Na sliki vidimo mojstrstrokovnjaka iz hidrocentrale v Doblarjih pri pouku dveh mladincev o uporabi zaščitnega releja za izključitev stikala.

Spodaj: Priključek ekspanzivnega stikala na zbiralni sistem visoke napetosti v hidrocentrali v Doblarjih.

Spodaj desno: Zajezena Soča pod Sv. Lucijo, ki daje silo za pogon obsoških elektrarn.

III. LETNE ŠTUDENTSKE IGRE

so bile v Ljubljani od 26. avgusta do 2. septembra. Sodelovali so študentje beograjske, zagrebske, sarajevske, skopske in ljubljanske univerze, ki so tekmovali v atletiki, plavanju, telovadbi, rokometu, odbojki, košarki in v streljanju za naslov prvaka univerz Jugoslavije. V vsem tekmovanju je zmagala mladina zagrebske univerze, drugi so bili Beograjčani, tretji Ljubljancani, četrti Sarajevčani, peti pa Skopljani.

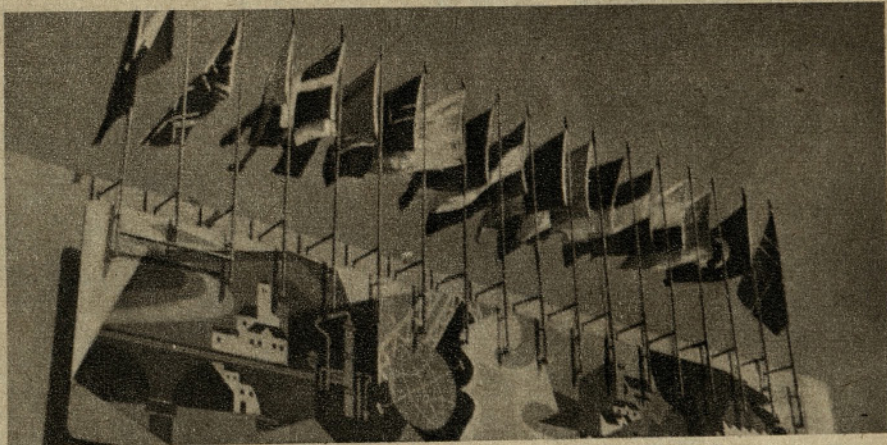
Zgoraj: študentje ljubljanske univerze v sprevedu.

Zgoraj desno: Zmagovalna telovadna ekipa ljubljanske univerze.

Desno: Prizor iz košarkaške tekme žensk Beograd : Ljubljana.

Spodaj: Posnetek iz tekme v odbojki Beograd : Skopije. — Tekmovanje v rokometu je bilo zlasti razburljivo. Prizor iz tekme Beograd : Ljubljana.

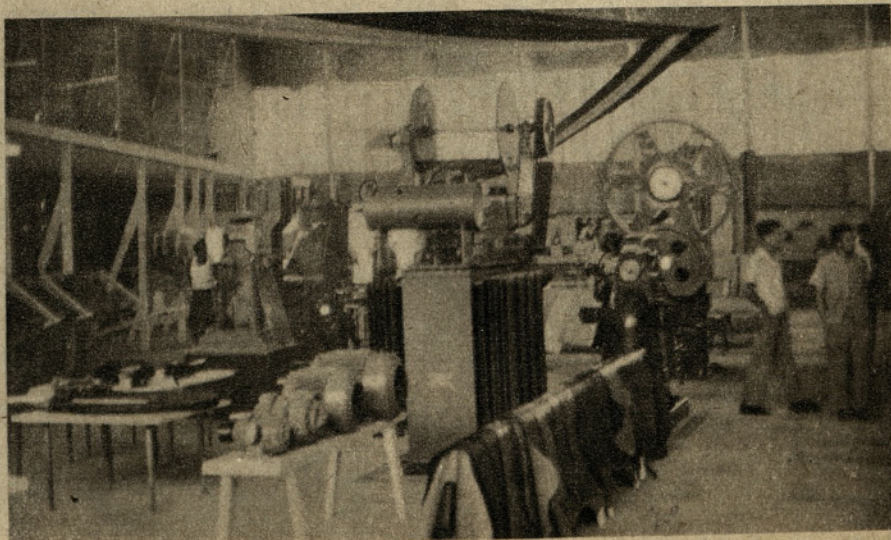
Foto: Škerlep in Zupan

VELESEJEM V TRSTU

26. avgusta je general Airey odprl velesejem v Trstu, kjer je razstavila tudi Jugoslavija. Vsi, ki so si ogledali jugoslovanski paviljon, so bili začudeni nad našimi izdelki. — V splošnem pa je bil velesejem obiskan precej slabo, ker je bila vstopnina 200 lir previsoka. Zgoraj: Zastave na tržaškem velesejmu sodelujočih držav. Zgoraj levo: Slavoloki z zastavami med paviljoni. Spodaj: Dva pogleda v jugoslovanski paviljon.

Foto: Magajna

JUGOSLAVIJA IN VOJNA NA KOREJI

»Jugoslavija je načelno in dejansko za pravico slehernega naroda do samoodločbe in proti vmešavanju v notranje zadeve neodvisnih držav,« je izjavil zunanji minister Edvard Kardelj. »Znano je, da je Jugoslavija pri svojem mednarodnem političnem delovanju vedno podpirala pravico korejskega naroda do zedinjenja, do neodvisnosti in do tega, da bi sam brez vmešavanja tujih sil izbral tudi način življenja. Žal se to v Koreji ni zgodilo. Ta država je postala predmet borbe tujih vplivov, borbe za nadoblast v svetu.«

Zgoraj levo: Tovarne blizu Kwanjuja v plamenih razdejavanja, ki ga je povzročilo letalsko bombardiranje.

Zgoraj: Vojna na Koreji je že od vsega začetka predmet razpravljanja v Varnostnem svetu. — Pogled v dvorano med zasedanjem pod predsedstvom sovjetskega delegata Jakoba Malika.

Levo: Fusan je v središču pozornosti svetovne javnosti. Mesto leži ob morju in na otokih ter ima čez 500.000 prebivalcev. Pristanišče je opremljeno z modernimi napravami za raztovarjanje in številnimi skladišči.

Desno: Zračne trdnjave B-29 po odmetu bomb.

Zgoraj: Vojaki na fronto, begunci v zaledje.
Levo: Vojna ne spoštuje ne starosti ne stanja. Korejski stari moral pustiti neobdelana rižna polja in bežati z doma.
Desno: Korejska družina.
Spodaj: Delo na rižnih poljih se je prej mirno razvijalo. Vojna pa pustoši mnoge rodovitne pokrajine.

ZMAJ POD KONJIŠKO GORO

Bogati so gozdovi pod Konjiško goro in še danes se košatijo v njih stoletne bukve, jelke in smreke. Na nekaterih mestih je gozd skoraj neprehoden, preraščen je s srebrotom in visoko praproto, da je še podnevi v njem tema. Srne si le težko utirajo pot skozi to zaraščevino, saj ni sekira že dolga desetletja pela v teh predelih. Kadar pa se lomijo nad Konjiško goro strele in se stresa od grmenja vse gorovje, se kotalijo v dolino cele skale, nad nepretrgno goščo pa divje zavija vihar. Ni ti dobro, če te zaloti vihar v teh gozdovih. Ob burji, pravijo, pride s Konjiške gore velik zmaj z devetimi glavami. Bliski so ognjene strele, ki švigajo z maju iz gobca, grmenje je njegovo tuljenje, burja pa njegova sapa. Tako še danes strasio stariši pod Konjiško goro poredne otroke.

Stara pravljica pa pravi, da je živel v davnih časih v Konjiški gori velikanski zmaj z devetimi glavami in tremi repi. V Konjiški gori je imel razkošen grad iz samega marmorja, obloženega z zlatom. Vsako leto je grozni zmaj prišel iz svojih velikanskih dvoran v marmornatem gradu in neusmiljeno terjal od ljudi žrtev. Če jih ni dobil, je vse razdeljal in se strašno masčeval nad ljudmi pod goro.

Stara je ta pripovedka, toda ohranila se je vse do današnjih dni. Predniki današnjih prebivalcev pod Konjiško goro so zmaja še prav dobro občutili na svojih plečih. Toda ta zmaj je bil še dosti bolj požrešen od tistega v pravljici! Ta zmaj je imel nešteto glav z lakomnimi, velikimi gobci, ki so jih morali nasititi delovni kmetje. Njihov zmaj je bil samostan v Spitaliču, pozneje pa konjiški grofje.

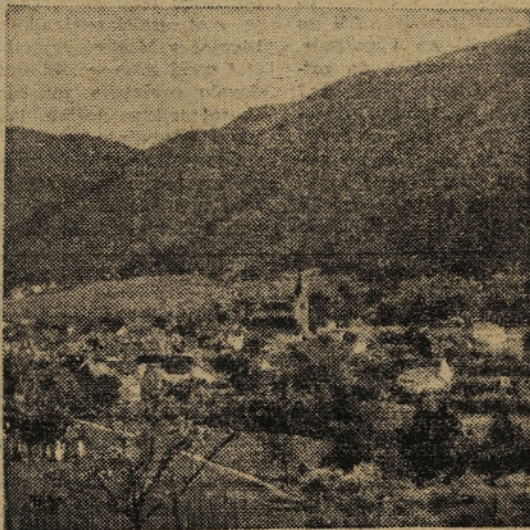
Leta 1164. je ustanovil štajerski mejni grof Otokar III. Traungavski v gozdni dolinici med hribi ob rečici Zičnici slavni kartuzijanski žički samostan. Povod za zgraditev samostana je dal Otokarju zajec, ki se mu je prikazal v sanjah, ko se je Otokar izgubil od ostale lovske družine in zaspal. Na kraju, kjer se mu je ponoči prikazal zajec, je dal sezidati kapelico, v njeni bližini pa se je pozneje razvil samostan. Tako seveda pravi pripovedka, ki je prišla takratnim izkoriščevalcem prav za slepljenje kmetov. Zgodovinska resnica je ta, da so menihi in predvsem plemiški opati hoteli tudi v tej dolinici, ki jih je prav dobro varovala vseh mogočih sovražnikov, zaslužiti kmeta in si pridobiti rodovitno zemljo in sončne vinograde na obronkih Konjiške gore.

Tako je nastal v tej dolini mogočen samostan, ki si je v kratkem času nagrabil velike posesti in zajel v svojo oblast stotine podložnikov. Samostanska posest je narasla v obsežno gosposčino, postala je prava država zase. Celjski grof Friderik je potrdil samostanu celo sodno pravico. Isti grof je oprostil kartuzijance plačevanja vinskega davka. Tako so samostanski bratje lahko razvili še bolj živahno trgovino daleč naokoli. Svojo posest so razširili do Dramelj, Oplotnice, Zreč, Loznice, Slovenske Bistrice in celo v Mariboru in Ptuj. So imeli svoje podložnike. Glavno jim je bilo polniti denarce. To tudi najbolj potrjujejo številna podjetja, ki so jih upravljali žički kartuzijanci. Vse od leta 1259. do 1383. je bil gostinec na Semeringu v njihovih rokah. Višek napredka in ugleda pa je dosegel samostan od 1391. do 1410. leta, ko je bil

sedež generalnega priorija in kraj, kjer so imeli občne zборе vsi kartuzijanski samostani. Samostan je bil tiste čase tudi središče živahnega knjižnega delovanja. Mnogo knjig, ki so jih pisali posamezni menihi vse življenje, je nastalo prav v tisti dobi.

Samostan je bil sila bogat, zato so beli bratje lahko razkošno živeli. Ko je Askerc obiskal ostanke žičkega samostana in pobrskal po zgodovini belih bratov, je napisal svojo znamenito »Kroniko žičkega samostana«, v kateri opisuje razuzdano življenje kartuzijancev:

Klet prekrasna!
Klet prostrana me objame hladna.
A v sredini sodov velikanski
tu sedijo patres kartuzijanci
okrog mize hrastove ogromne
časo vsak drži penečo...
Bratje dragi! Dominus vobiscum!
Tukaj torej knjižnica je vaša?!

Pogled na Konjice

Kmet izven samostanskega obzidja pa je garal od jutra do večera, da je lahko na svoji zemlji pridelal nekaj vina, krompirja in žita, poleg tega pa je moral obdelovati še samostansko polje. Ko je kmet pospravil svoj krvavo prisluženi pridelek, je prišel usmiljeni beli brat in v imenu boga pobral desetino. Kmetu je ostalo malo, le stežka se je preživljal, menihi pa so bogateli.

V letih turških napadov (1494—1529) so Turki zašli v Spitalsko dolino, toda kdo je najbolj občutil Turke? Menihi so se poskrili v varno zavetje samostana za visokim zidom. Kmetje pa so se morali skoraj goloroki spoprijeti s Turki in mirno gledati, kako so gorele njihove domačije, poleg tega pa so morali braniti še samostan pred neverniki. Za hvalježnost pa so jih nato menihi še bolj izkoriščali. Ko je bilo kmetom trpljenja dovolj, so se oborožili z vilami in cepci in se pognali na samostansko obzidje, vdrli v samostan, ga izropali in pregnali bele izkoriščevalce iz svoje doline. Tako so si spi-

talski kmetje leta 1635 sami priborili pravico. Menihi so se sicer še vrnili, toda kriza v dobi reformacije v letih 1564—1595 je dokončno povzročila, da je samostan prenehal obstajati. Pozneje je samostan ponovno oživel in je živel vse do leta 1782, ko ga je odpravil Jožef II. s svojimi reformami. Menihi so se razšli po svetu, samostan pa je začel klavarno propadati.

Leta 1828, si je prisvojil samostan pohlepni grof Windischgrätz. Z njim je prišel v Spitalsko dolino nov, nenašiten zmaj. Prišel je nov gospodar, nov izkoriščevalec špitalskega kmeta, nov neusmiljeni izterjevalec davkov, ki je napravil iz Spitalčanov svoj podložnik. Spet je moral garati špitalski kmet vse leto, na jesen pa so prišli grofovi birači in pobrali desetino. Tako težko je živel kmet pod Konjiško goro desetletja. Pozneje so se grofu pridružili novi izkoriščevalci — bogati trgovci, ki so imeli najlepše sončne vinograde v špitalskih hribih in tudi ti so prav tako kot grof izkoriščali svoje viničarje.

Dolgo se je vrtele kolo časa, toda vedno na slabo stran za špitalskega kmeta. V veliki ljudski revoluciji pa je špitalski kmet sam zasukal kolo zgodovine. Za vedno je pregnal izkoriščevalce iz svoje doline in začel sam vladati na svoji zemlji. Spitalič je bil v narodnosvobodilni borbi prava partizanska republika. Nemci so se ga na daleč izogibali, saj so imeli partizani v Spitaliču najmočnejše postojanke.

Prišla je svoboda, nov čas tudi za kmeta pod Konjiško goro. Danes je kmet v vsej dolini sam gospodar na svoji zemlji. Od starega samostana so ostale samo razvaline, visoki samostanski zid, ki so ga podrli špitalski kmetje v svojem velikem punktu leta 1635. Ta se na nekaj mestih dviga še več metrov visoko. Veliki obrambni stolpi, v katerih so branili kmetje lene menihe pred Turki, še vedno stoje precej dobro ohranjeni. Tudi temne ječe z globokimi prepadi, v katere so na vrvi spuščali nepokorne kmete, so ohranjeni. En del samostana z raznimi znamenitostmi srednjega veka je še ohranjen. Tako bodo lahko še naši pozni rodovi videli, v kako mogočnih, razkošnih stavbah so živeli ljudje, ki so nekrščansko izkoriščali njihove prednike.

Zato ni prav, da pustimo, da te zgodovinske stavbe klavarno propadajo na dežju, ali pa da jih celo sami kmetje rušijo in preurejajo za vse mogoče shrambe. V dolini, kjer je samostan, je krasna izletniška točka in tja pride tudi precej izletnikov, ki prav tako obtožujejo odgovorne ljudi, da se ne pobrigajo za zaščito tako znamenitih zgodovinskih spomenikov.

Toda ni bil edini namen članka, da bi se zavzel za razvaline žičkega samostana. Se nekaj drugega me je privedlo da sem napisal ta članek. Hodil sem pod Konjiško goro, po Zički in Dravinjski dolini ter spraševal otroke o zgodovini žičkega samostana. Toda od vseh sem dobil isti odgovor: vsi so mi pravili isto pravljico o zajcu in grofu Otokarju, več pa o nastanku samostana niso vedeli. V šoli so jim povedali samo to in nič več. Zato sem zgodovinski resničar na ljubo prišel za pero in napisal teh nekaj vrstic za otroke in za učitelje, da otrokom ne bodo več razlagali nastanka žičkega samostana samo s pravljico o zajcu in grofu kakor nekdanj v stari državi. Ko so otroke odvajali od stvarnosti, temveč tako, kakor to zahteva ta naš novi čas in zgodovina!

Boris Kuhar.

Jugoslavija in vojna v Koreji

Trije meseci so že minili, odkar divja bratomorna vojna v Koreji, a še ni odločitve, Severnokorejske čete se z vsemi silami in vsimi razpoložljivimi sredstvi trudijo, da bi prebile obrambne črte čet Organizacije Združenih narodov, da bi zasedle sedanje začasno južnokorejsko prestolnico Tegu in nato še ostali del korejskega polotoka s pristaniščem Fusanom. V silovitih ofenzivnih sunkih so pač izvajali delne uspehe, v glavnem pa so napadi običajni ob jeklenem ameriškem obrambnem zidu. Velika tehnična premoč Američanov prehaja vedno bolj do ve-

ljave. Američani popolnoma gospodarijo v zraku in je nedvomno predvsem zasluga njihovih letelčnih trdnjav, da se ni južnokorejska fronta že popolnoma razsula. Prihodnji dnevi in boji bodo vsekakor odločilni. Pokazalo se bo namreč, ali morejo severnokorejske čete še uspešno uveljaviti svojo številčno premoč in zasesti vso Korejo, ali pa se bo pokazalo, da so sile Združenih narodov že tako močne, da se jim bo posrečilo dokončno zaustaviti sovražnika, prevzeti pobudo in se pripraviti za odločilni spopad. Čas je vse, kakor na strani sil Združenih narodov

in tega dejstva ne more spremeniti niti sovjetski veto v Varnostnem svetu proti ameriški resoluciji, da naj se države članice OZN vzdrže vsake moralne in politične pomoči Severni Koreji.

Vojna v Koreji ni samo vojna med Severno in Južno Korejo, ampak tudi ognjišče spopada med Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike, čigar sence so po vsem Daljnem vzhodu in segajo tudi v Evropo. V Koreji se bije boj za interesne sfere, račun pa bo konec koncev moral plačati korejski narod. Korejska zadeva je hkrati del splošnega vprašanja miru na svetu. Tisti, ki odgovarjajo za vojno v Koreji, bi pač morali vedeti, da ogro-

žajo s tem svetovni mir in postružajo mednarodne napetosti. Sovjetska zveza, ki je duhovni oče napada Severne Koreje na Južno Korejo, je zlorabila osvobodilno gibanje korejskih ljudskih množic za smotre svoje hegemonistične politike, ki se skriva za zlaganimi bajkami o pomoči korejskega naroda v njegovi borbi za združitve obeh delov države in za neodvisnost. Oborožena akcija severnokorejskih čet zato nikakor ne more voditi k resnični osvoboditvi korejskega naroda. Korejski narod je bil pahnen na pot, ki spravlja v nevarnost celo tiste pridobitve, ki jih je korejski narod že izbojeval.

Stališče Jugoslavije do vojne v Koreji je izzvalo v zadnjem času v med-

narodnem tisku živahne komentarje, iz katerih odseva nerazumevanje, čeprav je položaj popolnoma jasn. Socialistična Jugoslavija je bila in tudi bo vedno, načelno in praktično, za pravico slehernega naroda do samoodločbe in proti vmešavanju v notranje zadeve neodvisnih držav. Prav zaradi tega je Jugoslavija vedno gojila simpatije tudi do vseh naporov azijskih narodov, da bi si priborili svobodo in neodvisnost, ter bo vedno nudila moralno in politično podporo zatiranim narodom, če vodi njihova borba k resnični osvoboditvi in dejanski neodvisnosti. Jugoslavija je v vsem svojem mednarodnem političnem delovanju vedno podpirala pravico korej-

skega naroda do zedinitev, da si sam izbere svojo vladno in svoj način življenja. Toda kaj se je zgodilo v Koreji? Postala je predmet tujih vplivov, borbe za nadoblast na svetu in žrtve hegemonističnih stremeljenj Sovjetske zveze.

Podpredsednik naše zvezne vlade, naš zunanji minister tov. Edvard Kardelj je nedavno jasno označil stališče Jugoslavije do vojne v Koreji, ko je med drugim izjavil: »Ni nobenega dvoma, da tisti, ki vodijo napadalno, hegemonistično in protisocialistično politiko zoper Jugoslavijo, ne morejo voditi v drugih delih sveta drugačne, to je miroljubne, demokratične in socialistične politike enakopravnosti in brat-

stva med narodi. Politika informbiroskih vodstev že davno več ne ustreza koristim človeškega napredka in zato škoduje vsem tistim naprednim in osvobodilnim gibanjem, ki postanejo njeno orodje. Jugoslovanski narodi ne morejo biti solidarni s tako politiko, ki je naperjena proti koristim svetovnega miru, hkrati pa prinaša samo škodo in nesrečo korejskemu narodu. Jugoslovanski narodi se dobro zavedajo, da je sedanja vojna v Koreji samo posledica tujega vmešavanja v notranje zadeve in razdelitve Koreje v dve interesni področji. V skladu s temi dejstvi je zavzela vlada Jugoslavije tudi ustrezno stališče v Varnostnem svetu, ko si je prizadevala, da bi se vojne

operacije v Koreji ustavile, zaslišali obe prizadeti stranki in našla takšna oblika posredovanja, ki bi napravila konec vojni v Koreji in s tem odstranila tudi nevarnost, da bi se vojni požar še razširil. Jugoslavija ne bo podpirala nobenih hegemonističnih prizadevanj in teženj v Koreji, izkazovala pa bo še nadalje moralno in politično podporo korejskemu narodu v njegovi borbi za združitev in resnično neodvisnost.

To stališče bo zagovarjala naša delegacija tudi na zasedanju Generalne skupščine OZN in ta politika je ne samo v prid ohranitvi miru na svetu, ampak ustreza tudi željam vsega miroljubnega človeštva.

Med diplomati v Moskvi

Preko Stockholma prihajajo nekatere vesti iz življenja tujih diplomatov, akreditiranih v Kremliju. Tako so nedavno vsi do zadnjega padli na izpitu, z edino izjemo nekega tajnika britanske ambasade. Kakšne izpite so delali? Sovjetske oblasti so jih povabile k izpitu za avtomobilske vozače. Po izpiti so morali ambasadorji in ministri, svetniki in prvi tajniki, tiskovni atašeji in socialni eksperti, arhivarji in dešifrirerji na povratku uporabiti ruske vozače, da so jih spravili domov v dolgih, neslišno brzečih limuzinah z značko C. D. (Corps diplomatique, diplomatski zbor); ali pa so jim morali ubrati domov peš, preklinjajoč najnovejšo potezo Višinskega, da omeji svobodno gibanje tujih diplomatskih zastopnikov s tem, da jih postavi pod nadzorstvo šoferjev, preoblečenih policistov.

Se pred meseci so tudi v Rusiji veljale mednarodne šoferske izkaznice. Zdaj pa so moskovske oblasti pod pretvezo nekega trčenja, ki da ga je povzročil avto tujega diplomata, odredile obvezne šoferske izpite za vse tujce, da si pridobijo rusko šofersko knjižico. Pri tem so jih na izpitu vrgli, vse, tudi najbolj vnete vozače, tudi tajnika nekega južnoameriškega poslanstva, ki je bil pred leti v športnem svetu dobro znan dirkač. In vrgli so jih po vsej pravici. Ali so morda znali odgovoriti na vprašanje, po kateri cesti morajo voziti, da pridejo do Velikega teatra na Rdeči trg? Po tej in tej ulici, so povrsti odgovarjali diplomati; in so jim po vrsti zapisali piko, ker je — glej no naključje — na sam večer pred izpiti šef moskovske cestne policije določil enosmerni promet na tisti cesti, ki so

jo mogli poslej uporabljati samo z Rdečega trga proti Velikemu teatru in ne v nasprotni smeri.

Posledica tega spotikljaja je bila, da so se morali nekateri diplomati odreči uporabi avtomobila. Zakaj mesečne plače ruskih šoferjev, ki so v službi tujcev, znašajo 2.500 rubljev, kar je visoko nad povprečno plačo ruskih delavcev, ki se suče okoli mesečnih 750 rubljev. V zvezi s plačami postrežnega osebja naj povemo tole: sobarica, po rodu Svedinja, je zaposlena pri tujem diplomatu; ob neki priložnosti mu zagrozi, da mu bo odpovedala, ker je iz pogovora med serviranjem slišala, da je gost, italijanski diplomat, začasno bivač v Moskvi, izjavil, da mora plačati svoji sobarici, ki mu jo je posredovalo sovjetsko zunanje ministrstvo, skoraj trikrat toliko, kolikor je prejela Svedinja.

Drugi diplomati, ki se zavoljo ugleda ne morejo odpovedati avtomobilu, so zdaj pod kontrolo šoferjev in ne morejo več tvegati, da bi se oddaljili od

Moskve več ko 50 kilometrov, kolikor jim je od notranjega ministrstva dovoljeno. Sicer pa so v vseh diplomatskih zastopstvih, zlasti iz gospodarsko šibkejših dežel, ki si ne morejo privoščiti luksuza, da bi poslale v Rusijo številnejše uradništvo, v nižjih službah skoraj izključno le sovjetski državljani. Seveda z vsemi posledicami.

Z vlakom pa lahko diplomati potujejo, kadar hočejo in kamor hočejo, brez vsakega dovoljenja in brez nadzorstva; dovolj je, če javijo sovjetskemu zunanjemu ministrstvu smer svojega potovanja. Se nedavno je admiral Alan Kirk, ameriški veleposlanik v ZSSR, obiskal vsa važnejša sibska mesta. Samo obema katoliškima duhovnikoma, Francozu očetu Thomasu in Kanadčanu očetu Brailardu, delajo sovet, oblasti težave, če se hočeta oddaljiti iz prestolnice; bržda sovjetskim oblastem ne bi bilo všeč, če bi navezala stike z ruskimi katoliki izven Moskve. V ostalem oče Brailard še ni dobil od sovjetskih oblasti dovoljenja, da bi javno bral mašo. Zadovoljiti se mora s tem, da pri maši streže svojemu tovarišu Thomasu, ki pa se mora umakniti izpred oltarja poljskemu svečeniku, ko ob koncu cerkvenega opravila za tuje diplomate odprejo vrata ruskim vernikom. S temi tuja svečenika ne smeta občeavati.

Diplomatski zbor v Moskvi ima tudi svojega »mučenika«. Gre za nekega uslužbenca britanske ambasade, ki ga ne ščitijo diplomatski privilegiji. Ze dve leti ne sme zapustiti zgradbe britanskega veleposlaništva, če noče tvegati aretacije. Ruske oblasti so ga namreč dale pod obtožbo, da je okužil neko rusko deklico, in so ga »v odsotnosti« obsodile na šest let ječe. Nesrečniku počasi minevajo dnevi v »pozlačeni« ječi med pričakovanjem, da ga bodo morda zamenjali s katerim ruskim jetnikom, ki bi ga za kak zločin obsodili v Angliji. Dolčas si preganja kakor ve in zna, krajšajo pa mu ga tudi poklicni tovariši, ki si štejejo v dolžnost, da ga iz dneva v dan obiskujejo.

Prijazni posredovalec teh vesti ni vedel odgovora na vprašanje, kakšen konec je v zela znamenita kurja naselbina ameriškega veleposlaništva, za katero je general Bedell Smith dobil dovoljenje, da jo je med vojno ustanovil v območju zgradbe ameriškega veleposlaništva. Bila mu je potrebna, da je zagotovil sebi in svojim sodelavcem fajca za zajtrk, a sam Molotov je moral posredovati, da so smele sovjetske kokoške prestopiti eksteritorialni prag veleposlaništva. Negativni odgovor informatorja je tembolj nerazumljiv, ker se sicer tuji diplomati v Moskvi v pogovorih med neskončnimi partijami bridgea menijo o vsem mogočem mnogo več kakor o hladni vojni in o sovjetski produkciji atomske bombe; tako sedaj o spodrslijah na šoferskih izpiti, o usodi angleškega »mučenika«, o prednostih, ki jih imajo nakupi konzerv in cigaret v Kodanju pred podobnimi nakupi v Helsinkih ali v Stockholmu, in obravnavajo nasploh ob takih priložnostih vse nepomembne čenče, prav nič drugače ko v drugih družbah drugod po svetu.

ARHEOLOŠKI MUZEJ V ZAGREBU

(Glej slike na prilogi!)

Med največjimi in najstarejšimi muzeji v Jugoslaviji je Arheološki muzej v Zagrebu. V času Avstro-Ogrske in stare Jugoslavije ni užival posebne pozornosti; njegov razvoj je bilo delo ozkega kroga ljubiteljev znanosti, ki so skrbeli za njegov obstoj in razširitev. Večino spomenikov in muzejskih predmetov so poklonili muzeju ljubitelji starin in poklicni zbiralci.

Ob rojstvu nove Jugoslavije je Arheološki muzej skromno praznoval svoj 100letnico. V novi državi, v novih razmerah so bili ustvarjeni tudi boljši temelji za delo in obnovo muzeja. V novem posloppju, ki pa je premajhno za nazoren prikaz muzejskih zbirk, je bilo vsaj nekoliko rešeno vprašanje prostora, saj so bili prej muzejski predmeti bolj vskladiščeni kakor razstavljeni. Muzej ima naslednje zbirke: predzgodovinsko, klasično-antično z mnogimi kamenitimi spomeniki in z mnogimi predmeti iz starega Siska, srednjeveško zbirko z izkopaninami iz staroslovanskih naselij v Belem Brdu, Čadjevici, Kloštru itd., numizmatično zbirko, ki je največja na Balkanu, ter egiptovsko zbirko z mumijami, med katerimi je tudi znana mumija z etruščanskim rokopisom.

NOVA ODKRITJA IN IZKOPAVANJA OD OSVOBODITVE DO DANES

Muzejski strokovnjaki so se po osvoboditvi najprej lotili ureditve muzeja,

nakar so se temeljiteje posvetili raziskavam terena. Med najvažnejša dela je treba vsekakor šteti odkritje stare slovanske nekropole v Belem Brdu, ki ima zlasti veliko antropološko vrednost. Ob pomoči Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti so izkopali slovanska naselja iz IX. stoletja, iz dobe po odhodu Avarov z ozemlja okrog Drave. Važno so izkopenine pri Sv. Petru v Podravini, prav tako v Mrsunjskem logu pri Slavonskem Brodu, na katere so naleteli ob gradnji Avtomobilske ceste. Tu so našli celo slovansko naselje iz zgodnjega srednjega veka. Izkopali so razne potrebščine, orožje, orodje, keramične predmete in drugo. Strokovnjaki so ugotovili, da je bilo naselje najprej zrušeno in nato zažgano. Vse te najdbe pričajo, da so živela na tem mestu plemena z visoko kulturno stopnjo.

Pomembne so tudi izkopenine v Sisku, kjer so strokovnjaki ugotovili, da so imeli nekdanji Rimci poleg kopalnice in udobnega življenja tudi razkošne stavbe, ki so jih ogrevali na vodno paro s posebnimi pečmi. Zagrebški muzejski strokovnjaki so nadalje dognali, da je bila katedrala v Senju zgrajena na temeljih starega antičnega svetišča. Izkopavajo še danes. Tako dobivamo nove poglede na življenje in kulturo ljudstev, ki so živela na naših ozemljih.

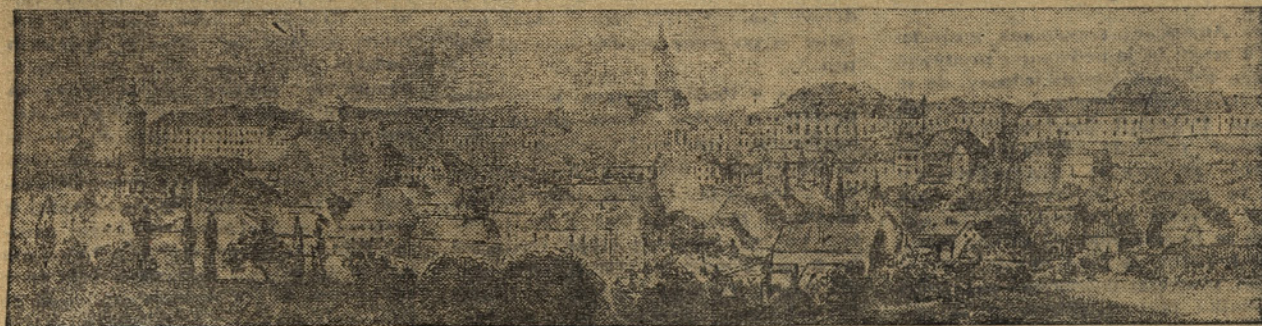
EGIPTOVSKA MUMIJA Z ETRUSKANSKIM ROKOPISOM

Etruščanska kultura je mikala že mnoge starinoslovce, kar dokazuje lepo število del. Potrebno je bilo še odkritje etruščanskega pisma in jezika. Doslej so imeli znanstveniki za preučevanje jezika na razpolago samo manjša besedila, ki niso zadoščala za razrešitev etruščanskega jezika. Ko pa so na zagrebški mumiji odkrili etruščanski napis, je nastala sprememba. Pomen rokopisa so razrešili, vendar ne do kraja, ker so bili poviži tako zlepljeni, da jih nio mogli odvit. Tedaj je priskočil naš znanl učenjak prof. Plotnikov, ki se mu je s pomočjo infrardečih žarkov posrečilo posneti še druge povelje in besedilo v etruščanskem jeziku.

Tako je postala zagrebška mumija znamenitost svetovnega slovesa, saj so z njo v veliki meri razrešili uganko etruščanskega jezika, z njim pa tudi življenja Etruščanov.

Arheološki muzej v Zagrebu je izdal doslej že precej publikacij, tako »Vučedola«, zbornik »Serta Hoffleriana«, »Buličev zbornik« in redne izdaje Arheološkega vestnika, ki so pričele izhajati leta 1879. Muzej je v vednih stikih z drugimi muzeji in znanstveniki v svetu. Največ zaslug za razvoj in razcvit muzeja ima vsekakor njegov dolgoletni ravnatelj dr. Viktor Hoffler.

Milan Babić

Zagreb v času baroka

BOHINJ SEDAJ IN NEKDAJ

To svojstveno vpisno knjigo pri Sv. Janezu bi treba vsekakor vzeti v varstvo. Druga nevažna imena, ki so se kljub sorazmerni odmaknjenosti in skritosti kraja že začela bohotiti mestoma kar čez opisana, je treba previdno zbrisati, nato pa vso v poštev prihajajočo ploskev nemudoma prekriati s steklom. Enako naj bi prebelili vhodno steno v lopi — čeprav vem, da se je to brez haska storilo že nekajkrat — in obiskovalce Bohinja s posebnim večjezičnim napisom pozvalo h — kulturnemu odnosu do kulturnih spomenikov!

Ko smo že pri Vodniku, se dotaknimo še Vodnikovega razglednika! To je skromen, le domačinom in redkim ljubiteljem planin znan skalnat grič v neposredni bližini Koprivnika. Z njega se ti odpre ves Bohinj od Bistrice in Crne prsti do mpočno ležečega jezera in Bogatina z vsem bogastvom svojih barv in oblik kakor na dlani. S tako edinstvenim razgledom se moreta v Bohinju ponášati in meriti le še slovišta Crna prst in Vogel z mesta, kjer je nekdanj stal Skalaški dom. Komna pa že ne več. Semkaj je ob svoji prostih urah zahajal koprivniški kurat Balant, ob pogledu na ta vabljivi gorski svet ter ob sožitju z njega zdravimi, delovnimi prebivalci so mu nastali njegovi slavospevi slovenski zemlji in kmeškemu življenju ter delu. Ali ne bi kazalo pot na ta razglednik prvemu slovenskemu pesniku na čast in našemu turizmu v korist za- znamovati, tistih nekaj metrov od koprivniške bližnjice do vrha pa na novo nadelati?

Bohinj je dal narodu vrsto mož, ki so skrbeli za dvig gospodarstva: pionirje v sirarstvu, svetovno znane čebelarje, sadjarske strokovnjake in turistične delavce Ravnika, Strgarja in razne Mencingerje; nadarjenega in prezgodaj umrlega slikarja bohinjske in sploh naše gorenjske planinske pokrajine, čigar šivilna olja najdete tudi po Ljubljani, Valentina Hodnika; skladatelja moderne smeri in pianista, planinskega foto-umetnika ter avtorja naših prvih filmov prof. Janka Ravnika. Svojo ožjo domovino pa je s svojimi literarnimi deli najbolj proslavil dr. Janez Mencinger.

Pred odhodom iz Bohinja sem sklenil obiskati njegov rojstni dom na Brodu, prijazni vasiči pod plečato Rudnico. Do hiše prideš iz Bistrice po poti, ki se odcepi na Brod od glavne ceste proti jezeru picle pol ure za Bistrico, od jezerske ali bukovske strani, kakor pravijo domačini vasem pred jezerom, ti je pa treba prekorajčiti samo savski most pri vasi Savici in v petih minutah si že pri Kovaču ali Grogarju, kakor se pravi pri hiši po kovačiji, ki je bila nekdanj v spodnjih prostorih, oziroma krstnem imenu pisateljeva očeta in brata. Hiša stoji na koncu vasi in nekoliko v stran od poti, rahlo prislonjena v idiličen travnat breg pod Rudnico, nekak sadojnjak, preko katerega glasno žubori studenec. Precéj široka se ponosno belj izza zelenega trtja na prednji strani, kamor so vzdali spominsko ploščo, na vzhodni stranski steni pa jo obrobja gorenjski leseni hodnik; tam je tudi vhod. V veži, ki se podaljšuje v tako imen. črno kuhinjo s starinskimi ognjiščem in malim okencem, naletim na ženo sedanjega gospodarja, sklonjeno nad gospodinjstvom delom, telesno še krepko in duševno gibčno žensko, s katero se kmalu zapleteva v živahen pogovor. Opravičuje se mi, da ima nadožnega moža, ki bi kot pisatelj pravi nečak vedel o stricu marsikaj povedati, če zaradi svoje bolezn ne bi bil tako kralkega spomina, redkoheseden in malce čudaški. V mhiši, ki je zaradi bolnikove navzočnosti z okenskimi zavesami zastrita, mi ponudi klop za belo javorjevo mizo ter mi postreže z domačim sorzičnim hlebom in kupljenim primorskim žganjem. Medtem se je zunaj razbes-

nela nevihta, dež lije curkoma in se odbija od kamnitih tal pred hišo, najin pogovor pa se prijetno razpreda kakor včasih, ko smo se otroci ob temačnem neurju stisnili v kot in si pripovedovali pravljice, z zidu pa zre ves čas na naju veličastna podoba zrelega Janeza Mencingerja, ki me, ne vem zakaj, tako zelo spominja na starca — modreca z Jasne Poljane.

»O stricu bi radi kaj novega zvedeli, o tistem, ki je na Triglav hodil, pa nikdar gori ni bil?« je šegavo povzela gospodarica Mencingerjeva doma. »Jaz se ga spominjam seveda le iz njegovih zadnjih let. Iz Krškega je takrat že na redko prihajal domov, včasih je prišel le do Beca na Bistrici in je našega dal tja poklicat, da sta se pomenila, kar je bilo treba. Bil je lep, še vedno postaven mož, čeprav so ga leta že rahlo upognila, in dostojanstven, da je vzbujal med nami spoštovanje, čim se je pojavil; kadar je naneslo, je pa znal biti tudi šaliv, da smo se vsi smejali. Kot pravni dohtar je bil do kraja pošten in je prevzemal

vedno samo take pravde, za katere je vedel, da so pravične, če ne jih je že spočetka odklonil. Njegova žena, ki je bila doma iz Krškega, je bila gosposka, visoka pa muhasta, tako da se po značaju kar nič nista ujemala s stricem, ki je ostal vedno preprost kakor kdo izmed nas, njegovih kmeških sorodnikov. Imela sta pet otrok, štiri sinove in hčer, ki jih je stric vse šolal: Janko je postal kakor on advokat, Milan profesor, Tonej okrajni glavar, Leon inženir. Razen enega so zdaj že vsi pomrli. Bili pa so bolj njej podobni kakor pa stricu.

Naš je bil dostikrat za dlje časa v Krškem. Stric ga je jemal doli od takrat, ko si je z osemnajstimi leti nakopal težko bolezen v vratu — kakor vidite, mu je ostala za vse življenje in ga pred dvema letoma priklenila na posteljo — da bi se opomogel in okreplil. Včasih je z drugimi vred pomagal v stricem vinogradu, ko so na jesen v soncu trgali, nosili in stiskali grozdje, toda stric ga zaradi njegovega šibkega zdravja ni pustil preveč delati. Skoda, da zdaj ne zna skoraj nobene pametne več povedati, ker je bil s stricem več skupaj kakor pa jaz, ki vem, kar vem, samo iz mozevega poznejšega pripovedovanja. To pa sem videla sama: ko je bil stric poslednjič tu na Brodu, se je Pri bekah — tako pravimo teje ravnici pred našo hišo — ozrl sèm gori proti domu in žalostno dejal: »Zdaj moram pa še enkrat pogledati svojo rojstno hišo!« Kmalu nato je res umrl. Na Bohinj je bil zelo navezan. Za svojo mater, ki so bili zadnja leta slepi, je zelo skrbel. Našemu Janezu je v pismih dajal nasvete zaradi gospodarstva na domu, Pa tudi z drugimi je bil zmeraj pri-ljuden. Tista Mina, ki jo popisuje v Hoji, je bila res njegova prijateljica

iz otroških let in šolskih klopi: Cerkovnikova z Broda. Pa tudi Bundra iz Fužine je popisal, ki je šace po triglavskih gorah iskal in na zemlji leže prisluškoval, kje so, medtem pa mu je, prismo, stric klobaso iz oprtnika izmaknil in snedel. Seveda le v povesti, kajti stric ni bog ve kako rad po visokih hribih lazil, imel pa je tako velik razum, da si je vse prav lahko zamislil in čisto živo predstavljaj. Skoda, da nimam več vseh stric-čevih knjig! Po dvojne sem si kupila, pa so mi jih sorodniki tu doma razen Hoje vse raznesli. Zmeraj sem jih rada prebirala. Posebno njegove tri bohinjske povesti bi še enkrat rada v roke dobila.

Ko so deset let po stricovi smrti, dva in dvajsetega, odkrili na hiši ploščo, je bilo tu veliko slavlje, na katerem se je zbralo mnogo ljudi iz Bohinja, Krškega in Ljubljane. Govoril je doktor Tominšek, ki je tudi uredil stricove spise, mašo pa so brali gospod Tomo Zupan, njegov prijatelj. Tedaj je imela naša hiša veliko stroškov z

ska in v našem slovstvu brez primere tako v vsebinskem kakor oblikovnem pogledu, pa je »Moja hoja na Triglav«. To delo, ki je izšlo v pisateljevih zrelih letih proti koncu preteklega stoletja, pomeni višek njegovega ustvarjanja. Mencinger je v njem združil potopis, povest in esej v eno samo ubrano celoto, pisano na splošno v klenem ljudskem jeziku. Povest, ki je v Hoji izložena, je vse preveč romantična, izredna in napeta, da bi ji verjeli, čeprav zgodba o nesrečnem čudaku Melkijadu sloni v veliki meri tudi na živih, izpričanih primerih in ne le na pisateljevi bogati domišljiji. Vendarle je tu zlasti oni del, ki popisuje pot bistrega, a malce nerodnega mladega Mlekojeda iz rojstne bohinjske doline na bogato obloženem kolesiju v Ljubljano v latinske šole, pisan tako zelo realistično in plastično, da je postal v našem slovstvu že kar klasičen. Prijetno svež in umetniško prepričljiv pa je v tem Mencingerjevem delu opis njegove ture z domačega Broda preko zelenih Senožeti in Srednje vasi na planino Uskovnico in z nje na Konjščico pod Toscem, kjer nam je pisatelj verno prikazal večno lepo bohinjsko pokrajino in svojega tedanjega patriarhalno kmeškega rojaka v njegovem življenju, delu in mišljenju. Kakor je iz njegovega spisa znano, se Mencinger v Hoji v resnici povzpne komaj do Velega polja, medtem ko doseže vrh Triglava samo v svoji plodni igri domišljiji v obliki sanj. Sredi opisovanja poti in pripovedovanja zgodbe pa pisatelj tudi kaj rad sproščeno in duhovito pokramlja, pokramlja o vsem, kar zanima njega in bralca: o preteklosti in zgodovini domačega Bohinja; o svoji mladosti, študiju in prijateljih Vajevcih, zlasti prirodoslovcu Erjavcu in uredniku »Slovenskega Glasnika« Janežiču (svoje srečanje z njima v megli na grebenu samega Triglava je opisal nenavadno pristrčno); o tedanjem položaju slovenskega kmeta, ki bi ga bilo treba na trdni pravstveni osnovi domače vzgoje z modernjšo šolsko izobrazbo dvigniti k umnejšemu, lažjemu in donosnejšemu gospodarstvu; o usodi ljubega mu slovenskega naroda, ki kljub tedanjim neugodnim priklkam ne bo propadel, ampak se ohranil in napredoval iz krepke vere vase in ob vztrajnem, neutrudnem delu. V tem podarjanju potrebe optimizma in aktivizma v življenju narodnega občestva pa je Mencingerjev idejni pomen tudi za današnji čas.

Mencinger spada brez dvoma med velike slovenske moze. Zato je treba, da se mu za njegovo delo spodobno oddolžimo tudi v tem, kar se tiče njegovega rojstnega doma. Po dveh pisateljevih pismih, ki sta bili prvič objavljeni za stoletnico 27. marca 1938 neposredno po izvirniku, deloma celo v faksimilu v »Slovenca«, sklepam, da je bil tisti Debeljak, ki so mu na Brodu zaupali korespondenco, pa je ni vrnil, tedanjí urednik »Slovenčev« kulturne rubrike. Zanimivo pa je, da pogrešanega svežnja v sicer obširni Debeljakovi ostaliní, ki je prišla v Nar. in univ. knjižnico, ni in se trenutno tudi ne da dognati, kje bi bil. Na vsak način pa Mencingerjeva pisma spadajo v našo osrednjo študijsko knjižnico; tja morajo prej ali slej priti, seveda proti primerni odškodnini sorodnikom, katerih last so še vedno. Prav tako naj bi hiša na Brodu čimprej dobila dostojno vpisno knjigo s pečatom, celotna stavba naj bi se pa zaščitila, ker je zanimiva tudi v etnografskem pogledu.

60 letnica pisatelja Franceta Bevka

Primorski rojak, mladinski in ljudski pisatelj France Bevk obhaja šestdesetletnico rojstva. Dne 17. septembra 1890 so ga prinesle lisice baltarju Ivanu Bevku, ki je kot drvar prehodil Koroško, Slavonijo, Bosno in Hercegovino, a se je nazadnje vrnil k čevljarstvu, ki je bila dedna obrt v očetovem rodu, in materi, bivši pestunji, dekli in grabljici v Zakolci pri Cerknem pod zeleno Kojco in Poreznem v hribih nad Hudojužno ob železnici Jesenice—Trst. Ta pokrajina se ponuja bravcu iz večine Bevkovih pripovednih spisov.

V otroških letih je deček doživljal strahove v vseh mogočih ljudskih podobah in izročilih, pozneje je pastiral ob pravljicah, nato je prisluhnil pripovedovanju svojih rojakov, ki so obnavljali življenjske dogodke in zgodbe o smrti. Ze ko je pohajal domačo enorazrednico v Cerknem, kamor je moral vsak dan pešati, so se mu spomnoma snovale povesti in jih je zapisoval na ovojni papir, ki ga je prinašala mati iz trgovine. Po ljudski šoli so ga poslali starši v Kranj, da bi se izučil za trgovskega pomočnika. Ta poklic mu ni godil. Dal mu je slovo in se napotil v sončno Podgoro pri Gorici na pripravnico za slovensko učiteljsko, ki je bilo takrat še v Kopru, pozneje pa se je preselilo v Gorico. Ta šola je napravila Bevka za učitelja ter mu pred prvo svetovno vojno dala službo v Orehu in Novakih pri Cerknem. Ko pa je l. 1914 izbruhnila svetovna vojna, je moral tudi Bevk obleči vojaško uniformo. Kot vojak 97. pešpolka je prišel do Odeše v Rusiji. Po zlomu Avstro-ogrške se je ustavil v Ljubljani in se nekaj časa preživljal kot časnikar pri ljubljanskih dnevnikih. Teda zgrabilo ga je goriško domotožje. Pustil je enodnevni časnikarski poklic, odpotoval v Gorico in začel tam urejevati »Mladiko«, družinski mesečnik. V Gorici je vodil Narodno knjigarno, so. deloval pri »Goriški straži« in »Goriški Matici« ter delal za vse slovenske obzornike, ki so tiskali leposlovne pripevke. Kot mož spretnega peresa se je hitro uveljavil povsod, kjer so sprejemali v natis črtice, novele in povesti. En sam pogled v slovenske revije po prvi svetovni vojni kaže, da je Bevk široko zastavljal svoje pisateljsko pero. Skoraj v vseh letnikih vseh beletrističnih listov najdemo njegovo ime, kar priča, da je imel vsakomur in vsem nekaj povedati.

Vendar njegov čas se ni prišel. Ivan Cankar je močno živel še leta in leta po svoji smrti v dušah slovenskih knjižljubcev in Bevk je moral tudi počakati, da je odložil svoje pisateljsko pero Ivan Pregelj, ki je bil po letih in delu starejši od njega. S človeško potrpežljivostjo je pustil predhodnike mimo sebe, da je stopil naprej, kadar mu je življenje samo odprlo pot v prednje vrste. Polagoma je postal Bevk eden najplodovitejših slovenskih pisateljev med obema vojnoma.

Svojo prvo knjižico je natisnil že l. 1912 pod skritim imenom Esar Vano. In kakor pred njim Prežihov Voranc, se je tudi Bevk zatekel po pomoč k Zofki Kvedrovi pri »Domačem prijatelju«. Ta pisateljska šola je Bevku pomagala, da se je mogel že dokaj pisateljsko pripravljati pridružiti literarni družini Izidorja Cankarja pri prenovljenem »Domu in svetu« po l. 1910. Toda šele po l. 1920 je stopil kot pisatelj samostojno pred javnost. Tedaj je izdal mladinsko zbirko »Pastirci« pri kresu in plesu. Naslednje leto so izšle izbrane »Pesmi«, sledili sta dve knjigi novel in črtic »Faraoni« in »Rablja«. Obe pripovedujeta, kako spremnja vojna človeka v žival in protestirata proti zverinskemu klanju med ljudmi. Mladinska zgodba »Tati« obnavlja dogodek iz življenja mladince v razvojni dobi, »Bedak Pavleka« je zbirka mladinskih igrice, »Kajna« pa drama z narodnostnim ozadjem. Mimo

»Brata Franciška« je nastala še povest »Jacek« in njegova ljubezen.

Po l. 1927, se je Bevk lotil večjih snovi za ljudske povesti. »Kresna noč« je realistično-romantična zgodba, ki prikazuje ljubezen do rodne grude in protestira proti tujemu nasilju; »Hiša v strugi« slika povojno življenje v cerkljanskih hribih; »Vihar« podaja ribiško zgodbo iz krajev, kjer se stikata slovenski in tuji življenji. »Krivdani« riše sinovo masčevanje rodbinske časti; »Umirajoči bog Triglava« pa spopad med Kobaričci in Cedadci v dobi, ko so bili naši predniki še pogani. Tudi v humoristično področje je segel Bevkovo pero, ko je napisalo knjigo obesenjaskoga humorja z naslovom »Burkež gospoda Vitergav«. V letih od 1927 do 1929 pa je nastala zgodovinska trilogija »Krvavi jezdec« — »Skorpijoni zemlje« — »Crni bratje in sestere«. Ta cikel romanov prikazuje življenje in spopad iz 13. stoletja, ko so izkoriščali beneški doži, oglejski patriarhi in cedadski kapiteji goriško ljudstvo. Vmes je pisal Bevk tudi romane avtobiografskega značaja. Takšno delo je »V zablodah« in novela »Julijan Severa«. Dva ženska lika je orisal v »Mukah gospe Vere« in »Gospodični Irmi«. Z »Zerjavim« se je vrnil zopet k problematiki domače zemlje, kajti ta povest riše vipavske žene in dekleta, ki si v Egiptu služijo kruh, medtem ko njih domačije propadajo. »Veliki Tomaž« je drama gorske trme, ki ugonablja grunt, v »Dediču« pa srečamo fantovsko deklino, ki si preračunljivo izbere hlapca za moža v prepričanju, da bo postala dedična, pa se uze.

L. 1930, je nastal obširen zgodovinski roman »Človek proti človeku«, ki prikazuje Cerkljane v sporu patriarha Bertranda z nepokornimi furlanskimi plemiči. »Jagoda« je mladinska novela, »Vedome« kmečki roman zveženih duš, »Lucek« in njegov škreter »Lucek išče očeta« povesti za mlado, »Stražni ognji« pa zgodovinska povest. V »Gmajni« so zbrane novele iz borb z zemljo in življenjem, »Zelena kača« je široko zasnovana zgodba, ki slika novo dobo železnice po Bački dolini. »Kozorog« je pripovedka za mladino, »Povesti o strahovih« zrcalijo elemente ljudske domišljije in odpirajo zanimive poglede v dušo preprostih ljudi. »Tovariši« je mladinska povest, prav tako »Pastirci«. Knjiga »Mrtvi se vračajo« posega zopet v temne globine človeške duše. Življenje služkinj je zajeto v povesti »V mestu gorijo luči«. Ta knjiga je izšla po osvobojenju v ponatisku na tržaškem ozemlju. »Samota« je zbirka novel, »Huda ura« povest, prav tako tudi »Srebrnik«, vzlet na Spansko je potopis, »Ubogi zlodeja« povest, »Deset dni v Bolgariji« potopis. Za mladino je napisal »Carovnico Cirimbora«, ki je bila natisnjena v pomnogi izdaji. Med mladinsko slovstvo sodi tudi »Pesterna«.

Bevkov literarno umetniški vrhunec je povest »Kaplan Martin Cedermac«, ki je izšla leta 1938 pri Slovenski Matici v Ljubljani. Pisatelj se je moral zatajiti in se je podpisal kot Pavel Sedmak. »Kaplan Cedermac« je zrelo, mirno in z izredno človeško toplino pisano delo, ki prikazuje lik slovenskega duhovnika iz Beneške Slovenije v dobi najhujšega fašističnega pritiska, ko je slovenska beseda prišla ob vso pravico pod nasilno tujčovo peto. Kljub temu, da se je pisatelj lotil kočljive snovi, je obravnavani predmet ves čas na človeški ravni in ga ne moti niti senčica fanatizma. To Bevkovo delo je naravnost tipičen primer, kako se mora pisatelj lotiti problematične snovi, ne da bi se pregrešil nad svojim umetniškim poslanstvom. »Cedermac« bo ostal primer, kako se da zagovarjati narodnostna pravica zgolj s človečanske strani, brez napetih sovinstičnih čustev. Tudi »Cedermac« je izšel l. 1946, v ponatisku s pravim pisateljevim imenom.

Tik pred drugo svetovno vojno je izdal Bevk še knjigo »Plešimoza« za mladino in mladinsko povest »Grivarjevi otroci«. Nato se »Legend« zgodovinsko povest »Pravica do življenja« ter dve zbirki novel: »Dan se je nagibalo in »Mlada njiva«. Potem so nastopili težki časi. Italija se je v vojni pridružila Nemčiji in ob razlujanju orožja je morala utihniti beseda človeškega srca. Bevk, ki je bil že prej v Gorici pod policijskim nadzorstvom, je moral potem, ko je okupil grenkoba italijanskih ječ, v izgnanstvo v Italijo. V času vojne so ga potisnili še globlje proti jugu. Sele zlom fašizma mu je prinesel osebno svobodo, Bevk se je vrnil na domačo zemljo in se takoj pridružil partizanskim oddelkom. Od l. 1943, do vkorakanja partizanskih čet v Ljubljano je prebil na osvobodnem ozemlju, potem se je lotil dela za ureditev Slovenije in Jugoslavije. Postal je predsednik Osvobodilne fronte v Trstu in vztrajal na svojem mestu, dokler je bilo mogoče. Po priključitvi Slovenskega Primorja k LR Sloveniji se je ustanovil v Ljubljani, kjer je danes podpredsednik Prezidija Ljudske skupščine ter poslanec svojih oziroma rojakov v beograjskem parlamentu. Politično in administrativno delo ga sicer ovira pri pisateljevanju, vendar prime za pero, kadar le nanese prilika in piše. Tako je l. 1946, pri Gregorčičevi založbi v Trstu izšla zbirka novel »Med dve, ma vojnama«, l. 1947, je Mohorjeva tiskarna založila »Novele«, l. 1948, je napisal mladinsko povest »Tonček«, za katero je prejel Prešernovo nagrado. Lani je izšla pri Tiskarni Mohorjeve družbe novela »Mati«, nato pa pri Mladinski knjigi zbirka avtobiografskih črtic »Otroška leta«. Za to knjigo mu je bila podeljena Levstikova nagrada.

Nedovršeni so še spomini na partizanska leta »Pot v svobodo«, a ker Bevk ni polovičar, z gotovostjo pričakujemo, da bodo tudi ti končani. In poleg tega še marsikaj. Saj je Bevk močan fabulist in piše z veliko lahkoto. Se marsikaj si lahko obetamo izpod njegovega peresa. Njegova telesna svežina in duševna moč sta nam porok, da bo še krepko ustvarjal in da njegovo štiridesetletno pisateljsko delo še ni zaključeno. Čas pa je tudi, da začnemo razmišljati o primeren izboru Bevkovega pripovedništva, kajti tri knjige, ki jih je pred drugo svetovno vojno izdala Jugoslovanska knjigarna, ne zadostujejo več in so tudi že davno razprodane.

Nad 60 knjig v tridesetih letih javnega književnega dela — to je sad Bevkovega pisateljskega prizadevanja, od l. 1920. do 1950. A s tem še ni vse povedano. Bevk je storil mnogo več kakor stoji zapisano v njegovih knjigah. Bil je največji in najuspešnejši glasnik slovenske besede na ozemlju, ki si ga je z rapalsko pogodbo prisvojila Italija in kjer je živel približno pol milijona slovenskega in jugoslovanskega življa. Neobvezno, sam od sebe si je naložil skrb, da bo našo besedo gojil in je to poslanstvo nesebično izpolnjeval. Njegovo delo je bilo večkrat slabo nagrajevano, saj je kot nedolžen urednik satiričnega lista »Čuk na palcu« moral v zapor samo zato, ker je s svojim uredniškim imenom kril sotrudične liste. Takšnih neveselosti je bilo še več v Bevkovem življenju in delovanju, a kljub preganjanju in ječi je ostal zvest svojji zemlji, svojim ožjim rojakom, ki jih tako verno opisuje v svojih delih, pa tudi živ ud svoje narodnostne celote. Vedno je bil nad strankami, odlikoval se je s širokogrudnostjo kot človek in pisatelj. Takšen je Bevk še danes ob svoji šestdesetletnici in bo verjetno ostal do skrajne meje človeškega življenja. Tudi kot pisatelj je deloval vsestransko. Začel je pri mladini in se vedno iznova vrača k nji. Skoraj polovica njegovih del odpade na mladinsko književnost. Od mladine pa je

nameril korak k ljudstvu in zajemal iz njegovega življenja in trpljenja. Krepil mu je vero v bodočnost in življenje je to vero potrdilo. France Bevk je naravnost primer zračenosti ljudskega pisatelja z narodom, iz katerega je izšel. Zato so Slovenci njegove knjige vedno radi brali, in bodo segali po njih še potem, ko bo marsikatero trenutno glasnejše delo pozabljeno.

KNJIGE S POLICE

DRUGA IZDAJA »DOBERDOBA«

Pri Slovenskem knjižnem zavodu je piavkar izšla druga izdaja romana »Doberdoba«, ki ga je pisal Prežihov Voranc in poslal v svet z značilnimi besedami na naslovni strani: »Vojni roman slovenskega naroda«. Prva izdaja je že dolgo razprodana, zato je umljivo, da so bralci mnogo popraševali po tem delu, ki sodi med najznačilnejše pripovedne stvaritve pokojnega Prežihovega »Doberdoba« je zares vojni roman slovenskega naroda: ne samo da opisuje vojno dogajanje na slovenskih tleh za časa prve svetovne vojne, marveč kaže na množici oseb tipično usodo naših ljudi, ki so jih siloma pognali v človeško klavnico, da umirajo za interese vladajoče plasti v nekdanji habsburški monarhiji. Roman je razdeljen v štiri dele: Crna vojska, Doberdob, Lebring, Judenburg. To so bile postaje na vojni poti preprostega slovenskega človeka in na njih se je kalila revolucionarnost onih junakov Prežihovega Voranca, ki so spoznali pravo bistvo imperialistične vojne in pripravljali znani judenburški upor. Starejši bralci, sodobniki in udeleženci prve vojne bodo obujali nad »Doberdobom« spomine na krvavo vojno, mlajšim pa bo roman Prežihovega Voranca odpiral ne samo zanimive poglede v vojno dogajanje in njegove revolucionarne perspektive, marveč bodo ob tej snovi uživali tudi pripovedno umetnost Prežihovega Voranca, ki je morda s te strani še niso poznali. Roman je natisnjen na dobrem papirju in lično opremljen. Stane 120 din.

VERA ALBREHT: OREHI

Založba Mladinska knjiga je izdala v Cicibanovi knjižnici novo delo Vere Albrehtove »Orehi«. To je zbirka ungank, napisanih po klasičnem zgledu Zupancičevih »Sto ungank«. Stihl so gladko tekoči in motiv marsikdo posrečeno zajet. Knjigo, ki obsega 112 strani, je ilustriral Igor Pleško. Risbe v večbarvnem tisku so preproste, in bodo bržda ustrezale malim ungankarjem. Izvedba je originalna v toliko, da sledi vsaki unganki in risbi na prvi strani odgovor v podobi na naslednji strani. Knjigo je lično natisnila Triglavsko tiskarna v Ljubljani v nakladi 8000 izvodov.

KETTEJEVE PESMI IN POVESTI ZA OTROKE

V založbi Mladinske knjige je izšlo v seriji Cicibanove knjižnice 10.000 izvodov otroških pesmi in povesti Dragotina Ketteja. Namen te zbirke, katero je uredil dr. France Koblar, z ilustracijami pa opremil Karel Zelenko, je pač približati Ketteja mladini, kar bo s to knjižico nedvomno doseženo. Kettejeve pesmi in basni so tako iskrene, neposredne, igrive in preproste, da jih bo užival vsak otrok. Prav te stvarce, namenjene mladini, pričajo o resnični Kettejevi pesniški veličini, kajti najteže je pisati preprosto in razumljivo za vse. Knjižica prinaša pesmi: Metuljček, Deček in cvet, Jurček zidar, Tončkove sanje, Kužek in raca, Pav in golobček ter prozne sestavke Pravljica o šivlju in Škarjicah. Kako se je zgodilo Matičku, Muha in pajek, Vrabc in lastovka, Srna in orel, Mravlja, Mačka in miška, Kužek in sultan, Petelin in kokoš, Krt-mrdijan, Cebelica in čmrlj. K vsaki pesmi in prozi je Zelenko napravil pospremnno risbo, ki stvar pojasnjuje.

BASNI KRILOVA ZA MLADINO

Pri Mladinski knjigi v Ljubljani je izšel v nakladi 6000 izvodov Pionirske knjižnice majhen izbor basni ruskega pesnika Ivana Krilova v prevodu Mileta Klopčiča. Izbor basni tega ruskega pesniškega prvaka na poprišču basni smo dobili Slovenci že pred leti v redakciji B. Vdoviča, to pot pa je Krilov na novo preveden izpod peresa M. Klopčiča. Basni v Klopčičevem prevodu se boro prav gladko in so ne le poslovenjene, ampak tudi srečno postvarjene. Mladina jih bo prav rada jemala v roke. Vsake basen spremlja ilustracija, pripravljena po ruskih izdajah. Opremo knjižice je oskrbel Rudolf Gorjup. Prevedene so basni: Volk in jagnje, Vrana in lisica, Slon in mops, Petelin in biserno zrno, Kvartet, Zajec na lovu, Labod, Rak in škuka, Opica in naočniki, Miš in podgana, Volk in žerjav, Cebela in muhe, v celem torej enajst basni. Na koncu je prevajalec dodal še beležko o Krilovu. To je prvi Klopčičev izbor iz basni Krilova in ne dvomimo, da mu bo v doglednem času sledila množena izdaja, po kateri bodo slovenski čitatelji prav tako radi ali celo še rajši segali kakor po tem skromnem izboru basni, ki je v prvi vrsti namenjen pionirjem.

FILMSKI OBZORNİK

FILMSKI FESTIVAL V BENETKAH

Kes je, da je bilo tudi v letošnjem poletju po Evropi več filmskih festivalov, ne samo v Benetkah, tudi v Locarnu, v Sviči, v Karlovyh Varyh, odpadel je v Cannesu, kjer smo se lansko leto Slovenci predstavili s svojim prvim celovečernim filmom. Od vseh pa je prišlo v naše uredništvo največ pisanja o XI. mednarodni filmski prireditvi v Benetkah. Italijanski dnevniki so prinašali dnevna poročila, ilustrirane revije, polnijo učinkovite fotografije, ki kažejo po večini ameriške filmske zvezde in zvezdnike na beneških kopališčih in v slavnostnih oblačilih med to in ono predstavo. Zdaj je festival že zaključen, nagrade razdeljene, in ker ne poznamo nikogar, ki bi si bil sam ogledal vseh 270 dolgometažnih in kratkometažnih filmov, kakor so jih menda pokazali gledalcem, zbranim z vsega sveta — bomo svojim bralcem podali le kratek pregled po poročilih v evropskih listih.

Na festival je poslalo filme 22 držav, med njimi po šest filmov Amerika (ZDA), Anglija in Francija, potem Mehika, Švedska, Avstrija, Italija in druge države. Mlada jugoslovanska filmska umetnost je zastopana s filmsko pravljico »Carobni meč«, ki jo je po srbski narodni pravljici »Baš Celika« zrežiral Milenko Stanković.

Joseph Cotten in Joan Fontana v ameriskem filmu »Zgodilo se je v septembru«.

Beneški filmski sejem, ki je zbral imenitno družbo s pol sveta v najmodernejših toaletah, so odprli 20. avgusta. Prva predstava za izbrane goste je bila nadvse zanimiva. Pokazali so jim enega najstarejših filmskih tehnikov na svetu, ki so ga pred petdesetimi leti posneli na Nizozemskem. Prefotografirali in primerno opremili so stare filmske podobe o kronanju kraljice Vilhelmine, in še zanimivejše, kako veliki francoski pisatelj Emil Zola spremlja Dreifusovo ženo k procesu proti njenemu možu. Tako je dobila mondana svetovnjaška prireditelj svoj slogovni okvir.

Ker ne bomo mogli govoriti o vseh 270 filmih, se bomo prav na kratko ustavili ob primerkih sodobnih filmskih stvaritev, o katerih sodim, da bodo zanimala naše bralce.

Prvo mednarodno nagrado Leva Sv. Marka so odnesli Francozi za film »Justice est faite« (»Pravica je zadoščena«). Zrežiral je Andrej Cayatte in film ima vse odlike, ki jih zahtevamo po današnjih pojmihi od filmske umetnine. Prvi, glavni nagradi so sledile še tri mednarodne nagrade. Od teh so podelili eno ameriskemu, drugo francoskemu filmu, tretjo pa filmu, v katerem nastopajo italijanski igralci, režiser pa je Francoz Leonid Moguy. — Američanom je priboril nagrado mlad napredni režiser Elija Kazan s filmom »Panic in the Street« (Panika na ulici). Pri nas poznamo film »Boomerang« istega režiserja, ki ga štejejo med prve pionirje realizma v ameriskem filmu. Glavni vlogi zdravnik in njegove žene sta igrala nova, v Evropi manj znana igralca, Richard Widmark in Barbara Bel Geddes. Sledelo nagrado so dobili spet Francozi za film »Dieu a besoin des Hommes« (Bog potrebuje človeka), ki ga je zrežiral Jean Delannoy. Šele tretjo nagrado je odnesel italijanski film »Prima comunione« (Prvo obhajilo) znanega režis-

serja Alessandra Blasettija, ki je svoje realistično filmsko delo prepočil s fino ironijo.

Posebno nagrado je podelilo italijansko ministrstvo francoskemu režiserju Leonidu Moguyu za film »Domani è troppo tardi« (Jutri bo prepozno). Leonid Moguy je že 1934. leta zrežiral film »Jeca brez rešetke«, ki smo ga gledali tudi pri nas. V filmu igra poleg drugih italijanskih igralcev tudi Vittorio de Sica; poznamo ga kot režiserja filma »Tatovi kolese«. Filmska zgodba je zajeta iz življenja študentske mladine, polna je pristne lepote in človeške topline.

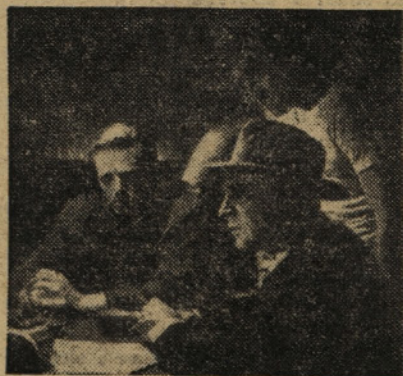
Prvo mednarodno nagrado za najboljšo žensko vlogo je prejela ameriška filmska igralka Eleanor Parker. Igra glavno vlogo v filmu »Caged« (Kletka), v režiji Johna Cromwella. Ženska kaznilnica je okolje, v katerem se odigrava pretresljiva zgodba mlade Američanke, devetnajstletne Marije. Po krivem je obsojena in v ječi rodi otroka, ki ji ga odvzamejo. Zagrenjena in ubita zapusti kaznilnico, da se vrne med ljudi, ki jih sovraži. — Ameriška književnost in filmska umetnost ima že nekaj vrednih del te vrste, ki obravnavajo pereče vprašanje kaznilnic, da omenim samo znani roman Uptona, Sinclaira »Ann Vickers«.

Tudi drugo nagrado za najboljšo moško vlogo je dobil ameriški igralec Sam Jaffe, za upodobitev v filmu režiserja Johna Hutsone »Asphalt jungle« (Asfaltna džungla). Film je izdelan po romanu Burnetta in pripoveduje o moških, ki organizirajo veliko tatvino draguljev. V roke policiji jih ne žene policijska bistrrost, marveč medsebojni spor, razvade in napake v značajih.

To so skromni podatki o nagrajenih filmih. Italijanska kritika pa na splošno očita, da so države izbirale filme bolj z vidika trgovskega zaslužka, kot pa po umetniški dognanosti.

Naj omenimo še nekaj filmskih del iz festivala, ki bi utegnili zanimati naše bralce, predvsem nova filmska risanka Walta Disneya o »Pepelki«. Izdelana je po stari francoski pravljici iz zbirke Charlesa Perraulta. Važno vlogo v filmu igrajo otrokom toliko priljubljene živali kakor že v najuspešnejši izmed Disneyjevih risank v Sneguljčici. Tudi Cehi so poslali v Benetke nekaj očarljivih lutkovnih filmov, s katerimi prednjačijo v vsej svetovni filmski proizvodnji. Saj so naslonili lutkovne filme na bogato tradicijo svoje lutkovne umetnosti.

Angleži niso odnesli nobene nagrade. Uspela nista niti režiserja Powel in Pressburger, ki so jima »Rdeče čevljičke« celo dolgo leto vrteli na Broadwayu. V Benetkah sta se predstavila z novim barvnim filmom »Gone to earth«, ki so ga Italijani krstili za »Lisico«. Kritika očita pocenkarstvo in vsiljivo tendenco angleškemu filmu »Državna skrivnost«, ki opisuje nevsedečo doživljanje nekega ameriškega kirurga v namišljeni deželi Vosni. Film je protikomunističen in kaže na razmere na Vzhodu, a na festivalu je doživel poraz, ker so ga odklonili tudi gledalci, ne le kritika.

Prizor iz ameriškega filma »Asfaltna džungla«.

Prizor iz italijanskega filma o mladoletnikih »Jutri bo prepozno«.

Z velikim zanimanjem so pričakovali gledalci Rosselinijev film »Stromboli, zemlja božja«, v katerem igra slavna Ingrid Bergman vlogo severnjakinje Karine. Ta se je omožila z italijanskim ribičem zato, da uide koncentracijskemu taborišču. Ko pa pride Karin z možem na Stromboli, zagrnejo zakon težke ure, in to zaradi velike razlike med zakoncem, ki izvirajo iz značajev, vzgoje in razlike okolja, v katerem sta preživljala mladost. Kritika pravi, da film ni prepričljiv, čeprav Ingrid Bergman dobro igra in »čeprava« je ameriški senat film močno »strigle«, ga spreminjal ter nazadnje tudi odklonil.

Jean Cocteau, znani francoski dramatik in filmski režiser, je ustvaril lepo delo »Orfeje«, ki mitološko pravljico o Orfetu in Evridiki postavi v naš čas motociklistov in elegantnih, skrivnostnih žena iz francoskega velikega mesta. Duhovito pripovedovana filmska povest se odlikuje po elegantnem filmskem izrazu in je izdelana z ostrim razumom.

Zanimivo pišejo o ameriskem filmu »Zgodilo se je v septembru«, da je osladen in plehek, skratka brez scene, da pa v njem odlično igrajo Joseph Cotten in Joan Fontana, ki ju naši gledalci poznajo, prvega kot detektiva v »Plinski luči« in drugo kot Lowoodsko siroto Jane Eyre.

Nemci so poslali film »Epiloga«, ki ga je ustvaril znani režiser Helmut Kantner, in v katerem igrajo znani mojstri: Paul Hörbiger, Betina Moissi, Irena Meyerdorf, Fritz Kortner. Brez nagrade so ostali tudi Spanci s filmom o Don Juanu, Avstrijci s filmom »Cetrta zapoved«, Švedi z delom režiserja Al Sjöberga »Samo ena mati« in še drugi.

Na festivalu so gledali tudi film Edwarda Dmytrika »Daj nam danes«, ki smo ga še pred kratkim videli v Ljubljani, obe znani mojstrski deli Marcela Carne »Otroci paradiza« (Les enfants de paradis) in »Dani sea« (Le jour se leve) in dva filma z Greto Garbo, med njimi njen prvi film »Gösta Berlinga«, ki ga je snemala še v domovini.

FILMSKE NOVICE

FILMSKI VESTNIK

STEV. 5.—6. JULIJ 1950

Izšla je nova številka slovenske filmske revije »Filmski vestnik«. Na prvih straneh poroča Dušan Omahen o delu prvih petih let slovenske kinematografije. Sledi obsežna »Beseda o problemih naše filmske umetnosti«, referat Mateja Bora na ustanovnem kongresu Društva slovenskih filmskih delavcev. F. Brenk je napisal o »Filmski kritiki na Slovenskem«. O razvoju slovenskega dokumentarnega filma, o novatorjih in racionalizatorjih Triglav filma poroča —ami—

Številko zaključuje prvi del razprave Janka Travnja »Pregled razvoja kinematografije pri Slovencih«, v kateri nam bo avtor podal »zgodovinski pregled kinematografije pri Slovencih in s tem pregled slovenske filmske kulture od leta 1896 dalje, ko je bil v Ljubljani prvi predvajan film«.

Razpravo spremlja zanimivo slikovno gradivo.

V Parizu vrte z velikim uspehom ameriški film režiserja Lewisa Mil-
lenstone »Severna zvezda«.

Millestone je znan napredni ameriški režiser. Pri filmu se je najprej posvetil montaži. Velik ugled si je pridobil z režijo filma »Na Zapadu nič novega« po Remarqueovem romanu (1930). Zelo znana sta tudi njegova nadaljnja filma »Prva časopisna stran« (leta 1931) in »General umira na polju« (1930). Pri nas smo gledali njegov film »Ljudje in mišiči«, izdelan po znani noveli D. Steinbecka (1940). Med drugo svetovno vojno je z zna-

Naslovná stran »Filmskega vestnika«: Stane Sever in Tone Potokar v filmu »Trsta«.

nim režiserjem dokumentarnih filmov Jorisom Ivensom snemal dokumentarne filme. Leta 1943 je režiral umetniški film o norveških partizanih »Na robu prepada« in poprej omenjeni film »Severna zvezda«, o boju prebivalcev neke ukrajinske vasi proti nemškimi fašistom. Film je danes v Ameriki prepovedan. Lewis Millestone je med desetimi hollywoodskimi režiserji, ki so bili zaprti zaradi »protiameriške delavnosti«.

V Rimu v filmskem mestu Cinecittà snemajo film po Sienkiewiczovem romanu »Quo vadis«, ki je bil pred desetletji preveden tudi v slovenščino. — Igrajo angleški in ameriški filmski igralci.

»Križarka Potemkina« — zvočni film. Višek sovjetske filmske ustvarjalnosti iz neme dobe je film slavnega režiserja Eisensteina iz ruske revolucije leta 1905, ki je zmagoslavno prešel 39 držav na vsu. Na svetovni razstavi v Parizu je dobil prvo nagrado. Pred kratkim so ga mojstrsko ozvočili.

TRAUNIK V MICHIGANU

Konec avgusta 1950 mi je čez veliko slano lužo priletel list mičiganskega dnevnika The Escanaba Daily Press iz sredine aprila t. l., vsebuje 8 člankov o Slovanih v ZDA pod naslovom: Amerikanci vsi — doseljenci vsi. Najdaljši članek (173 vrst) ima nadpis: Slovani vodniki v odkritjih, nato v manjših črkah: Pupin, Tesla, Sikorsky in drugi dosegajo velik sloves. — Po splošni ugotovitvi, da so nekateri Rusi, Ukrajinci in Jugoslovani stopili med voditelje v iznajdbah, znanosti, industriji, vzgoji in umetnostih, očrtuje nepodpisani časnikar življenje in delo Srba dr. M. Pupina, čigar učenci so znameniti Trowbridge, Langmuir in Millikan, zadnja dva pa Nobelova nagrajenca.

Za N. Teslo, ki mu veda priznava 75 izvirnih izumov, sta omenjena Rusi Igor Sikorski, prvi tvorec večmotornih letal v ZDA, in Aleksander Severski, graditelj bombnikov in hitrih potniških aeroplanov.

Dalmatince Anton Lučič, sedaj Lucas, je prvi, ki je v Teksasu pridobil nafto. Vaso Caković je pionir v koloradskem rudarstvu. Ukrajince J. Sošickij in Mihael Tymofiev sta se proslavila: oni pri odkritju načina za izdelavo žarečih barv, ta pri izdelavi umetnega kamna. Rus Leon Mojsev je naredil manhattenski most v New Yorku in meddržavni most, ki spaja Filadelfijo, Pensilvanijo in Camden. (Na tem mestu bi smel stati še Slovenec Ivan Jager, mineapolski stavbenik.)

V naslednjem je dobil precej prostora Louis Adamič iz Blata. — Na glasbenem področju so si Slovani stekli neprecenljivih zaslug. Za primer služi člankarju: Rus Zilotti, Ukrajince Kočec in Frydkevič in Jugoslovane Rodzinski, dalje še S. Rahmaninov, Osip Gabrilovič, F. Saljapin.

Med vzgojitelji so navedeni kipar Mestrovic, pok. dr. H. Suzalo, predsednik Carnegiejeve ustanove, dr. Vec. ki Viktor, odličen zdravnik v San Francisku.

V športu slove plavač George Kojac, ukrajinskega izvora. Filmska zvezda Ana Sten je hči ukrajinskega očeta in švedske matere. Prvi pevec Metropolitan opere, Adam Didur, je rojen v Ukrajini. Enako dr. Konstantin Sudzylovsky, prvi predsednik senata Havajskih otokov po njih priključitvi v USA.

Krajši sestavek: Dramski svet ima mnogo Slovanov — se peča s Poljaki, Čehi, Slovaki, Poljskega pokolenja so dramske in filmske odličnjakinje Ganna Walska, Florentine Cosnova, Nydia D'Arnelli; Rihard Boleslawski je vodil nekatere prvovrstne filme v Hollywoodu. Omenjajo se še plesalka Gilda Gray, filmska igralka Pola Negri (Apollonia Chalupec), češkoslov. umetnika Francis Lederer in Pavel Kohner.

Iste 3 narode obravnava sestavek: Odlični državljani. Tu stoji Čeh F. G. Novy, izumitelj sredstva zoper koleru in legar. Njegov rojak Ant. Fiala je vodil Zieglerjevo odpravo na severni tečaj 1903. J. A. Manda je največji vzgajalec orhidej in kaktusov na svetu. Jos. Zvak je sezidal katedralo St. Patrik v New Yorku. — Poljak John A. Sandowski, priseljen mnogo pred velikim pritokom svojih rojakov, je osnoval trgovino in obrt v nekem mestu v Ohio, ki se je pozneje njemu v čast preimenovalo v — Sandusky. V vseh krogih je klasična zgodba Tadeja Kosciuszka in Kazimira Pulaski, ki sta se borila za ameriško svobodo v revolucionarji vojni. Kosciuszko je zaslovel kot vođa ameriškega topništva, pomagal ustanoviti ameriško vojaško akademijo na zahodu in osnoval šolo za osvobodjene črne sužnje v Newarku. Grof K. Pulaski je žrtvoval za ameriško prostost ne le svoje imetje, ampak tudi življenje, z 31 leti je bil ubit pri obleganju Savannah. Ste-

kel si je naslov vočeta ameriške konjenice.

Eden največjih čeških skladateljev, A. Dvořák, je bil 3 leta ravnatelj narodnega glasbenega konservatorija v New Yorku, pri čemer je dal mnogo pobud in zložil več mojstrov. Rudolf Friml sodi med najbolj priljubljene sodobne komponiste lahke glasbe. Zlasti znana je skladba »Rose Marie«, ki je nedavno izšla ustvaritev enakovrednega filma. Viktor Kolar, dirigent, in violinist Dvornic sta zaslovela v glasbenem svetu. Poljaki A. Didur, Jean de Reszke in Ina Burskaja so operni prvaki.

Poseben članek — 108 vrst — objasnjuje dotok Hrvatov v ZDA po letu 1900, navajajoč imenoma celo vrsto hrvaških družin. — Nadaljnji prispevek prikazuje neko poljsko kulturno prireditelje z obilico poljskih priimkov. — Kakih sto vrstic je posvečenih pomenu industrijskega in poljedelskega prispevka, ki so ga Ameriki dali Poljaki, Čehi in Slovaki.

Medtem ko Bolgari niso omenjeni niti z besedico, imajo v tej številki li. sta Slovenci skoraj levji del. Pod naslovom: Jugoslovani imajo lepo občino v Trauniku — je pisec nabral mnogo podatkov iz zgodovine slovenskega doseljavanja, počenši za Barago, ki je bil prejone prvi naš rojak v Gornjem Michiganu (1832). Jedro dotoka je prišlo v l. 1870—90, to pa po večini v Pensilvanijo. Ljudje izpod Triglava so se največ ukvarjali z delom po gozdih, ob gradbi železniških prog, po tvornicah, rudnikih in drugih napornih podjetjih. Člankar se mudi z opisom pionirskega duha, ki ga je pokazal John Knaus* pri osnovanju naselbine Traunik, ene izmed najbolj cvetočih manjših naših postojank. Popisoval je ne bom, ker sem to storil že v tedniku »Življenje in svet« 10. jan. 1938. Iz te

* Stari ljudje v Trauniku na Dolenjskem so ga klicali: Kenaus (s polglasnikom v prvem zlogu). Iz tega sklepam, da poteka priimek iz osebnega imena Kuno, Konrad. V Glonarjevem Slovarju Knava pomeni »močnega človeka«.

FILATELIJA

OBJAVA ST. 53

Nové redne frankovne znamke

Z odločbo Poštne ministrstva št. 19400 z dne 14. 8. 1950 pridejo postopno v promet od 1. sept. t. l. dalje posamezne vrednosti novih frankovnih znamk z motivi raznih panog našega gospodarstva.

Popolna serija znamk ima naslednjih 12 vrednot:

1. din 0.50 sivo-rjava — metalurgija

2. din 1.— zelena — elektro gospodarstvo,

3. din 2.— oranžna — kmetijstvo,

4. din 3.— rdeča — gradbeništvo,

5. din 5.— modra — ribarstvo,

6. din 7.— siva — rudarstvo,

7. din 10.— rjava — sadjarstvo,

8. din 12.— vijolič. — gozdarstvo,

9. din 16.—

10. din 20.— zel.siva — živinoreja,

11. din 30.— rdeče-rjava — grafična industrija,

občine je mnogo moških in ženskih z visokošolsko izobrazbo. Tudi šport je razširjen tu. Precej naše krvi je dalje v Calumetu, Gladstonu, Manistique, Newberryju. Vsi se ponasajo z odličnimi rojaki, ameriški prosvetnimi delavci (Tesla, Pupin, Adamič, Slavko Vookopič, direktor v Hollywoodu) in vedo, da so bili prvi katoliški škofi v Gornjem Polotoku Slovenci F. Baraga, Mrak in Vertin.

Izredno pozornost je člankar posvetil L. Mikuliču iz Travnika v Loškem potoku. Ta mož mu je lep zgled za številne Jugoslovane, ki so se s trdim delom in zanimanjem za skupne koristi razvili v prvovrstne ameriške državljane. Louis Mikulich se je s 15 leti priselil iz Travnika na Kranjskem in prišel v New York 19. marca 1909. Kmalu se je nastanil v Hanleyju blizu Wetmorea pri sestri Antoniji Bartol, katere mož je vodil lesno podjetje (cordwood camps) za Cleveland-Cliffs Iron Co.

Mladji priseljenec je nekako leto dni tesaril v gozdu, nato rabotal po tvornicah in delavnicah v Munisingu in Melleni, Wis. Nekaj časa je bil zaposlen na kmetiji v Minnesoti. 1914 se je oženil s Franjo Bartolovo. Z 20 leti je stopil v službo v skladišču J. Gatissa v Chathamu. Po dveh letih mu je William Roberge, sedaj trgovec v Escabana and Wilson, ponudil zaposlitev v svoji tačasni trgovini v Forest Spuru. L. 1918 sta postala družabnika, 1922 pa je Mikulich sam prevzel to podjetje. Nato je 1925 krenil v Traunik, da osnuje tam moderno trgovsko podjetje.

V družini je devetero otrok. Najstarejši, 25 letni Louis ml., predava francoščino in angleščino na visoki šoli v Ebeu. 23 letna hči Ethel, diplomiranka mičiganskega vseučilišča, poučuje v Blissfieldu, Mich. 22 letna Mary se je po dveh letih visoke šole poročila z Robertom Dickinsonom iz Nevada, Iowa (dr. P. Brežnik pravi, da je njen soprog v diplomatski službi). 19 letni John je študent v Ann Arborju, William in Gladys pa visokošolca v Ebeu, trije najmlajši — Robert, Alice, Patsy — dijakujejo v Trauniku.

Da preskrbi zdravo razvedrilo pod milim nebom za svoj naraščaj, je Mi-

Pogled na Loški potok

kulich napravil tenišče tik svoje domačije. Tako so se njegovi otroci razvili v izvrstne športnike. Sina Louis in Bill (= William) sta lani dosegla prvenstvo v mestu Marquette. O Billovih uspehih smo čitali 28. septembra 1949 v Slovenskem poročevalcu.

Danes je še okoli 60 slovenskih družin v Trauniku in g. Mikulich spada med vodilne občane. Tu je poštar, po njegovem prizadevanju je dobil pošto ta kraj, imenovan po rojstni njegovi vasi.

Escanabski Dnevnik je priobčil še dve sliki: pogled na Tabor in del vasi Hriba v Loškem potoku, ki ga je Mikulich obiskal 1923 in 1937, pa njegovo družino (11 oseb).

Iz Mikuličevega pisma dodam, da je Traunik poljedelsko dobro razvit, posebno živinoreja prinaša lepe vsote. Vendar mladini to nič kaj ne prija, nemirna je in nestalna, z resnostjo ne sprejema, kar so ji starši pripravili. Uhaja v mesta ne vede pravzaprav zakaj in po kaj. »Imamo sicer življenjsko raven, ki ne zaostaja za mestno, izjemno kulturo. Električna nam služi že 20 let in naša stanovanja so v vseh ozirih novodobno opremljena. Prebivalstvo pa kar hitro nazaduje. Ne samo da mladina odhaja, še tisti, ki ostanejo, imajo samo enega ali dva otroke. Stari padajo drug za drugim. Pred kratkim smo zakopali kar štiri, med njimi je bil John Knaus in Vaš bratranec Ivan Debeljak.

Nato poroča o sinu Viljemu, ki ta čas potuje s skupino študentov že dva meseca po Angliji, Franciji, Švici, Italiji, Avstriji in Nemčiji. Če bo utegnil, pride morda tudi v Slovenijo, kamor upa prispeti tudi naš naslovljenec v doglednem času.

Dr. Anton Debeljak

met 23. sept. posebna priložnostna znamka za

din 3.— rdeča

za letošnji velesejem v Zagrebu, ki bo od 23. 9. do 10. 10. 1950.

Slika na znamki v simbolični prikazuje premog in les, izvozno blago iz FLR Jugoslavije. Pod sliko je napis »FNR Jugoslavija«, na levi je označena vrednost z »Dina«, pod tem pa napis »Zagrebački velesejam 1950«, vse v latinici.

Znamke je tiskala v bakrotisku Tiskarna »Jugoslavija« v Beogradu, do čim je izvedel olepljenje in luknjice — Zvezd za izradu novčanič Narodne banke FLRJ.

Idejni osnutek za znamko je napravil Janez Trpin, grafik iz Ljubljane. Znamko bodo prodajale vse večje pošte v državi do potrošnje, frankaturno veljavo pa ima do nadaljnjega.

V času velesejma je uporabljala ekspozitura zagrebske pošte na sejemskem prostoru priložnostni žig.

»FILATELIJA« — ZAGREB

Dvojna številka 7/8 zagrebskega glasila FS Hrvatske vsebuje: Deveta objelnica narodnog ustanka — R. N. Horvat: I. Zemaljska izložba u Zagrebu 1951 — R. Adamič: I. filatelija mora biti u službi naroda — M. Serić: Naše zrakoplovstvo — Nova jugoslavenska izdanja — Nova izdanja VOJA — STT — L. Mašić: Uloga naših graficara u izradi maraka — D. Novak: Lokalno izdanje za Ugljan iz 1941 god. — S. Hristov: Filatelistički život u NR Makedoniji — Osebine jugosl. maraka — Stogodišnjica filatelije — Nove marke — Druga glavna skupština Saveza filatelista Srbije — Glav. skupština Filatelistične zveze Slovenije — Iz Saveza filatelista HHH — Iz Savezne uprave — Razne vijesti — Oglasi.

12. din 50.— modro-vijoličasta — promet in transport.

Na vseh znamkah je napis »FNR Jugoslavija« v cirilici (zgoraj) in v latinici (spodaj). Vrednost je označena v gornjem desnem oglu z »Dina« v latinici.

Idejne osnutke za nove znamke je napravil dr. Pavel Gavrančić, akademski slikar v Zagrebu.

Znamke tiska Zavod za izradu novčanič Narodne banke FNRJ v Beogradu v polah po 100 kosov. Bakrotisk po bakrorezu graverja Tanasije Krnjajića iz Beograda.

Velikost slike 20 x 26 mm, zobčanje grebenasto, lepilo belo.

V septembru so prišle v promet prve 4 vrednote za 2, 3, 7 in 10 din. Dosedanji provizoriji ostanejo v uporabi do potrošnje, odnosno do objave o njihovi neveljavnosti.

OBJAVA ST. 59

Znamka za Zagreški velesejem

Z odločbo Poštne ministrstva št. 19575 z dne 18. 8. 1950 pride v pro-

ZLATOSLEDEC IN NJEGOVA OSLICA

ZANE GREY - PREV. VLADIMIR BREZOVNIK

(Nadaljevanje)

Počasi so se privarili gosti oblaki dušljivega prahu. Zapirali so mu sapo. Vihar pa jih je še pravočasno odnesel. Najbolj ga je mučila drveča vroča sapa. Ker ni mogel gledati, se je držal za Jeneto in se ob njej opotekal dalje. Vsak dihla je bil nepopisna muka. Bil je tako slab, da si ni mogel privzeti robca okoli obraza. Pljuča so sopla kakor veliki usnjeni mehovi. Srce je razbijalo kakor stroj, ki mu začenja primanjkovati goriva. To je bila najvišja preskušnja njegove vztrajnosti. In skoraj bi bil omagal.

Tappan ni ničesar več videl, ne duhal, ne slišal. Ostal mu je še samo občutek tipa — čutil je v svoji roki vrv, poleg sebe oslico in pod seboj tla. Nenadoma je čutil, da se solnata ravnina pod nogami spreminja; začela se je vzpenjati. Posuta je bila s peskom in prodcem. Sila vetra je začela po malem popuščati. Zaradi te značne spremembe je ostal živ. Zavedal se je še, kako ga Jeneta vleče naprej in naprej. Potem se je onesvestil.

Ko se je zopet zavedel, je občutil neznošno bolečino. Začelo se je svitati. Razločeval je skalnate sklade, zeleno grmovje pušavske kutine, tamariške ter šope trave. Poleg njega je ležala osedlana Jeneta. Sedlo ji je zdrknilo na stran. Njegova ušesa so nenadoma zaslišala čudno klokotanje in pljuskanje. Začelo se mu je svitati, da je rešen. Jeneta ga je vodila preko Doline smrti v hriboviti okoliš in naravnost k studencu.

Priplazil se je na kraj lokve in je začel z malimi požirki previdno piti. Težko je premagoval strahovito poželenje, da bi se takoj v izobilju napil. Potem je lezel nazaj k Jeneti in ji popustil jermenje. Skočila je pokonci; zdelo se je, da ni utrpela škode. Nežno ga je pogledala, kakor bi mu hotela reči: »Vidiš, da sem te potegnila iz te peklenske luknje.«

Tudi on jo je pogledal. Ali nista sama v sredini pušave? Clovek in žival! Zdelo se mu je zvišena. Nič več mu ni bila samo vsakdanja, neumna oslica.

»Jeneta, ti si mi rešila življenje — zaradi slabosti je še težko govoril — ntega ti ne bom nikdar pozabil.«

Zavedal se je, kako veliko uslugo mu je storila. Bil ji je nepopisno hvaležen. In vendar je prišel čas, ko je na vse to pozabil. —

II.

Vsako pripovedovanje o kaki opušteni zlati žili že od nekdaj najživeje zanima vse zlatosledce. Tudi Tappan ni bil brez te slabosti. Take bajke je kar požiral.

Opuščen zlati žila nekega Smitha — tistega z leseno štulo — ga je večkrat zvabila v pokrajino Južne Kalifornije. Ti kraji so strašni zaradi živega peska. Te baje neizmerno bogate žile pa niso skrivale, ker daleč naokoli ni bilo vode. Kostji prenekega zlatosledca je v tej pušavi belilo sonce in jih navsezadnje pokopal svist. Ko se je poslednjič vrnil iz te brezupne in nevarne pušave je Jeneti obljubil, da se takšnih pustolovščin ne bo nikdar več lotil. Iz navade je Tappan svoji verni oslici rad marsikaj obljubljaj.

Vse pokrajine, v katerih je kaj bridkega izkusil, ali pa kaj nevarnega doživel, so mu bile za vedno odporne. Jeneta ga je vlekla preko Doline smrti, skozi strašno vročino, skozi razbeljene polnočne vetrove. Takrat ji je obljubil, da ne bo nikdar pozabil, kako mu je rešila življenje. Obljubil je tudi, da v Dolino smrti ne bo šel nikdar več. Nato se je pretolkel preko Gorovja pogrebov, premagal je Nevado, prekoračil Rio Kolorado nad Needlesom in prišel naposled v Arizono. Potoval je počasi, vendar brez prestanka.

Iz Arizone se je obrnil proti jugovzhodu, proti Globeju. Tu je prodal enega svojih šestih mešičkov z zlatom in si privoščil razkošno, popolnoma novo opremo. Tudi Jeneta je to dejstvo odobraval, ker je stara oprema že razpadala.

Ostalih pet mešičkov z zlatom je shranil v svoji prtljagi. Po dolgem razmišljanju se je odločil, da jih ne bo prodal in denarja naložil v banki. Vrednost tega zlata je pomenila zanj skromno premoženje. Delal je različne načrte. Na kraju pa je vse zavrgel. Kaj naj bi počel s farmo in z govedi, s trgovino za opreme ali kakim drugim podjetjem? Mesimo sonce ni bilo zanj; ljudi pa dije časa ni

mogel prenašati. Povsodi so bili samogoltni in lačni denarja. In kaj bi bilo z Jeneto, če bi se odločil, da ostane v mestu? To vprašanje je odločilo. Otovoril je oslico in se znova podal na pot.

Tokrat so Tappana vabili temni, visoki in škrlatni vrhovi Gorovja Babje vere. Nekje v teh škrlatnih skladih je bil skrit slaven zaklad, ki so ga imenovali zlati žila »Zgubljenega Holandca«. Mnogokrat je slišal pripovedovati o tej stvari. Neki holandski zlatosledec je našel v tem gorovju zlato. Najdišče samo pa je skrival. Izginil je, kadar koli mu je pohajal denar: nekaj tednov nato se je vrnil s polnimi mešički zlata. Kjer koli je že kopal, jasno je bilo, da je imel bogato žilo. Nikomur pa se ni posrečilo slediti mu ali pa iz njega samega izvelič besedo. Čas je hitel. Čez nekaj let se je postaral. Medtem je spoznal mladeniča, kateremu je obljubil, da mu bo nekoč povedal, kje leži njegovo zlato. Narisal je karto z značilnostmi okolice te žile. Bil pa je previden; na papirju ni zarisal poto, ki vodi k njej. V tem je nenaadoma zbolel in je slutil, da bo umrl. Poklical je srečnega mladeniča, kateremu je bil naklonjen. Ta človek pa je bil malo prida in je bil takrat pijan. Umirajoči Holandec je izvelič karto in mu jo je z ustreznimi navodili dal. Nato je umrl. Ko se je prejemnik te sreče iztreznil, ni vedel, kaj mu je Holandec povedal. Kljub vsem naporom se na imena krajev ni mogel spomniti. Samo to je vedel, da leži žila v Gorovju Babje vere. Vse drugo je za vedno pozabil. Zapravljene žile ni nikdar našel, dala jo je iskal, dokler ni od žalosti umrl. Tako je nastala legenda o zlati žili »Zgubljenega Holandca«.

Sedaj jo je šel iskat Tappan. Gorovje Babje vere je hudo, hušje kakor pušava Južne Kalifornije s svojim živim peskom, hušje kakor obupna Dolina smrti. Ta pokrajina je celo bolj divja kakor Pinakate of Sonora. V tem gorovju je vse polno kaktej, ki jih je sovražil. Posebno neko vrsto gigantskih kaktej sahuaro, ki rastejo v ravnini Arizone in so visoke kakor drevesa brez vej, kakor žlebasti stebri. Lepe so in očarujoče, vendar osorjene pri zlatosledcu in oslu.

Nekega dne je videl Tappan s severnega pobočja čudovito lep temen gozd, nad katerim se je na milje daleč vil rumen pas pogorja. Po njegovem je bil to rob Mogolonske planote, enega izmed naravnih čudežev Arizone. Nekaj ga je vlelo tja. Nedosegljive stvari so ga vedno privabljale; sit je bil vročine, slepečega blišča, prahu, golih skal in boječih kaktej. Zlati žila »Zgubljenega Holandca« je bila zanj bajka in če bi ne bila — imel je dovolj zlata.

Drugo jutro je Tappan otovoril Jeneto. Odkorakal je proti severnemu pobočju Gorovja Babje vere. Ob sončnem zahodu se je utaboril pri bregu bistrega potoka, kjer je bilo trave in lesa v izobilju. O takih taboriščih sanjajo zlatosledci — v resnici pa jih le redkokdaj najdejo.

Preden se je stemnilo, sta mu Jenetini dolgi ušesi naznanjali prihod tujcev. Mož in ženska sta jahala naravnost proti njegovemu taborišču. Imela sta slabe konje in zelo staro mršavo tovarno žival. Tudi pod pičlim tovorom se je z muko držala pokonci.

»Dober večer!«, je pozdravil prišlec.

Tappan se je — sklonjen nad svojim delom — zravnaval v vsej svoji impozantni višini. Odzdravil je. Mož je bil srednjih let, temnorjave polti in neprijaznega lica. Tappan mu nagnosko ni zaupal. Ženska je bila jako prikupljiva in še ne trideset let stara. Njena polt je bila zelo temna. Crnina njenih las se je svetila; oči so bile velike in črne. Te oči so osvajajoče gledale Tappana.

»Ali smeja z Vami taboriti?« je smehljajoč se vprašala.

Ta nasmeh je spremenil Tappana samotarja.

»Seveda! Nekaj družbe imam vedno rad,« je odgovoril.

Jeneta gotovo ni razumela Tappanovih besed. Kljub temu je povesila eno uho in odkljusala iz taborišča proti zelenemu bregu.

»Hvala, tujec,« je odvrnila ženska. »Ta krčevina diši prijetno.« Oklevala je za trenutek in očividno lovila oči svojega družabnika; nadaljevala je:

»Imenujem se Meta Beam. To je moj brat Jake... In vi?«

»Jaz sem Tappan, samotni zlatosledec, kakor vidite,« je odgovoril.

»Tappan! In vaše krstno ime?« je vprašala radovedno.

»Res, nanj se ne spominjam,« je odgovoril Tappan in si potegnil svojo ogromno roko skozi kuštrave lase.

»Tako? Sicer zadostuje tudi eno ime.«

Ko je razjahala, je Tappan opazil, da je vitke, prožne postave, da nosi jahalne hlače in škornje. Spretno je razsedlala svojega konja. Videl je, da je takega dela navajena. Sedlo je odnesla na mesto, ki ga je Jake določil za prtljago.

Tappan je slišal, kako se šepetaje pogovarjata. Sam sebi se je čudil, da ga napad na njegovo samoto ni razburil. Te temne oči so ga pretresle. Polastilo se ga je čudno, dotlele neznano čustvo. Sklonjen nad svojimi dnevnimi opravki pri taborskem ognju je delal to in ono, pri vsem tem pa je neprenehoma čutil bližino te ženske. Kakor večina pušavnih klatežev, tudi Tappan ni mnogo vedel o drugem spolu. Teh nekoliko, ki jih je spoznal v svojem nemirnem življenju, je vedno kmalu pozabil.

Ta Meta Beam je zgrabila njegove misli. Zamisljen kakor je bil je osmodil svojo prvo omleto. In vendar je bil na svoje kuharsko znanje vedno ponosen. Kleče je zopet mešal moko z vodo, ko je od desne za njim spregovorila Meta.

»Skoda, da ste osmodili prvo omleto,« je rekla. »Bo pa vaša oslica imela dobro slaščico. Ampak to je oslica! Močnejše se nisem videla.«

Vzela je osmojeno omleto in jo odnesla Jeneti. Potem se je vrnila k Tappanu. Tako blizu je stopila, da se ga je skoraj dotikala.

»Tappan, midva bi se rada povabila k vam na večerjo; zato pa vas prosim, da vam smem pomagati,« je rekla z nasmehom.

»Ne, ne potrebujem pomoči,« je odvrnil. »Vse dajte se na svitek moje odeje tule! Gotovo ste zelo utrujeni.«

»Ne posebno,« je odgovorila. »Se pravi nisem utrujena od ježe.« Drugi del svojega odgovora je šepnila.

Tappan je od svojega dela pogledal nanjo. Meta si je umila obraz, si počesala lase in ognila krilo — kar jo je posebno prikupno spremenilo. Zdelo se mu je mlajša. Bila je najlepša ženska, kar jih je kdaj videl. Njen pogled ga je delal nerodnega. Kakšne oči pa je tudi imela; kakor da ga prebadajo. Tappan se je zopet sklonil nad svojim delom. Rad bi bil vedel, ali je njegov sum opravičen. Zdelo se mu je sebično prijazna.

»Z Jakom sva gnala čredo goved v Marikopo,« je začela, »kjer sva jo prodala. Zal pa je Jake zahazardiral skoraj ves denar. Nisem si mogla kupiti, kar potrebujem.«

»To je hudo! Torej vidva sta farmerja. Sam sem tudi hotel postati. Resnično, pred nekaj tedni sem nameraval kupiti v Globeju farmo in poskusiti ta špas.«

»Ali ste res hoteli — v njenem tišem vprašanju je bilo nekaj kakor živa lakota, ki ga je neprijetno dirnila. Vendar ni vzdignil oči.«

»Klatež sem. Na farmi bi se nikdar ne počutil dobro.«

»Tudi ne, če bi imeli ženo?« Smejala se je zvito in veselo.

»Ženo? Jaz! Bože moj, še to!« je kričnil prepadeno.

»Zakaj ne? Ali ste sovražnik žensk?«

»Tega ne morem trditi,« je resno odgovoril. »Samo mislim, da bi me nobena ne hotela.«

»Plašno srce še ni nikdar osvojilo plemenite ženske!«

Tappan ni imel na to odgovora. Gotovo bi bil osmodil tudi drugo omleto, da ga Meta ni rešila. S smehom je pokleknila poleg njega in zasakala rokave na svojih lepo oblikovanih, rjavih rokah.

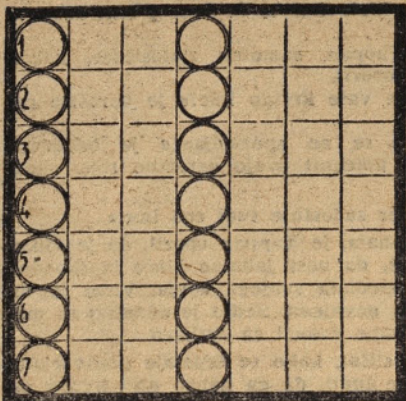
»Vi revež! Vam je res potrebna žena! Dajte, da vam pokažem,« je rekla in segla po Tappanovih rokah. Njen dotik ga je močno presunil. Odmaknil je roko; ko pa se ga je dotaknila s svojo roto, jo je pogledal in ni mogel odmakniti oči. Cepela je tesno ob njem in se mu prijazno smehljala; videti je bilo, da se roga domišljivosti moških, ki se mešajo v gospodinske posle. Nekaj prikupnega je izžarevalo iz nje, nekaj več kakor samo prijaznost in veselost. Tappan je imel občutek, da je ta ženska kakor ustvarjena zanj. Ta misel mu je vrtala po glavi.

»Dobro, pokažite, da vidim, kako se to dela,« je odgovoril in se zravnaval.

Ravno v tem trenutku je pristopil njen brat Jake in porogljivo gledal na svojo sestro.

»Res, Tappan, sicer ji delo ne diši bogvedi kako, ampak kuhati zna,« je rekel. (Dalje)

DVA SLIKARJA

Vpišite v vsako vrsto besedo, ki ima sedem črk. Ob pravilni rešitvi boste brali v obeh navpičnih vrstah s krožci priimka dveh slovenskih slikarjev. Besede pomenijo: 1. vas na Gorenjskem, kjer izdelujejo slovite pipe (čedre), 2. pripadnik balkanskega naroda, 3. zasneževalec, 4. kemična prvina, 5. stopica, 6. Gogoljeva komedija, 7. prebivalci azijske države.

AMERIŠKO DARILO

(Nagradna)

Nedavno se je zgodilo v Ameriki naslednje:

Znan milijarder je moral odpotovati na Daljni vzhod po važnih poslovnih opravkih. Ni kazalo, da se bo vrnil prej kakor čez eno leto. Njegova žena pa je bila prav tiste dni na tem, da mu daruje prvega otroka. Milijarder ni bil skop za lastne ljudi. Ker ni mogel dočakati rojstva doma, je svojemu odvetniku naročil, naj za darilo ženi in otroku pripravi 12 milijonov dolarjev.

Ce mu bo žena rodila sina, naj ta dobi dve tretjini te vsote, žena pa eno tretjino; če bo prvi otrok hči, naj ta dobi eno tretjino vsote, žena pa dve tretjini.

Milijarder je pomirljen odpotoval, ker je bil prepričan, da je vse prav uredil. No, zgodilo se je nekaj nepričakovane. Žena je rodila četvorčke, dva fanta in dve deklici. Vsi so bili živi in zdravi, da jih je bilo veselje pogledati. Kaj mislite, kako je odvetnik v tej zagrati pravilno razdelil darilno vsoto, upoštevajoč voljo očeta? Koliko je dobila žena, koliko vsak otrok?

Rešitve sprejemamo do vključno ponedeljka 2. oktobra. Pošljite jih na naslov: Uredništvo »Tovariša«. (Večerno razvedrilo). Ljubljana, Knafjeva ulica št. 5. Med reševalce, ki nam bodo podali pravilne rešitve, bomo z žrebom razdelili nekaj knjižnih nagrad.

RADIO LJUBLJANA: MARIBOR IN NOVA GORICA

PETEK, 22. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Veseli zvoki; 6.10–7.00 Jugoslovanska narodna in umetna glasba; 11.30 Soliska ura; 12.00 Lahek glasbeni spored; 12.40 Pisan opoldanski koncert — vmes ob 13.00–13.15 Odprimo pošto naših dopisnikov; 14.00 Domače napeve pojeta Božo in Miško, igra Vaški sekstet; 14.30 Govorna oddaja; 14.40 Skladbe Georga Gershwina; 15.10–15.30 Samospespe slovenskih avtorjev poje sopranistka Rezika Koritnikova, pri klavirju Marijan Vodopivec; 17.30 Soliska ura; 18.00 Igra Orkester Radia Ljubljana, dir. Jakov Cipci; 18.30 Virtuozna solistična glasba; 19.15 Pester spored slovenskih narodnih in umetnih pesmi. Sodelujejo: Franc Koren, Avgust Stanko in 5. venski vokalni kvintet; 20.00 Politični komentar Radia Beograd; 20.15 Koncert violinista Alija Dermelja, pri klavirju Marijan Lipovšek; 20.40 Literarna oddaja; 21.00 Pester spored simfonične glasbe; 22.15 Igra orkester ameriške armade, poje Bob Carroll; 22.45 Komorna ura (dela mojstrov klasike).

SOBOTA, 23. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Zabavna solistična glasba; 6.10–7.00 Jutranji koncert; 12.00 Opoldanski koncert; 12.40 Pisan spored jugoslovanske narodne in umetne glasbe — vmes ob 13.00–13.15 Mladinska oddaja; 14.00 Zabaval vas bo Veseli kvintet; 14.30 Kulturni pregled; 14.40 Veliki orkester igrajo zabavno glasbo; 15.10 Glasbena medigra; 15.15–15.30 Fiziokulturni pregled; 18.00 Hrvatska zabavna glasba (Prenos iz Zagreba); 18.30 Oddaja za pionirje; 18.50 Skladbe za mladino; 19.15 Novosti iz naše diskoteke; 20.00 Tedenski zunanje-politični pregled; 20.15 Glasbena medigra; 20.20 Slovenska narodna glasba (Prenos iz Zagreba); 20.50 Veder večerni spored; 21.30 Igra Zabavni orkester Radia Ljubljana; 22.15 Za ples in razvedrilo.

NEDELJA, 24. septembra: 8.00 Jutranji pozdrav; 8.30 Igra godba na pihala komande JA v Ljubljani p. v. Stjepana Dleska; 9.00 Turistična oddaja; 9.15 Pesmi iz Dalmacije; 9.30 Pol ure po željah

KRIŽANKA

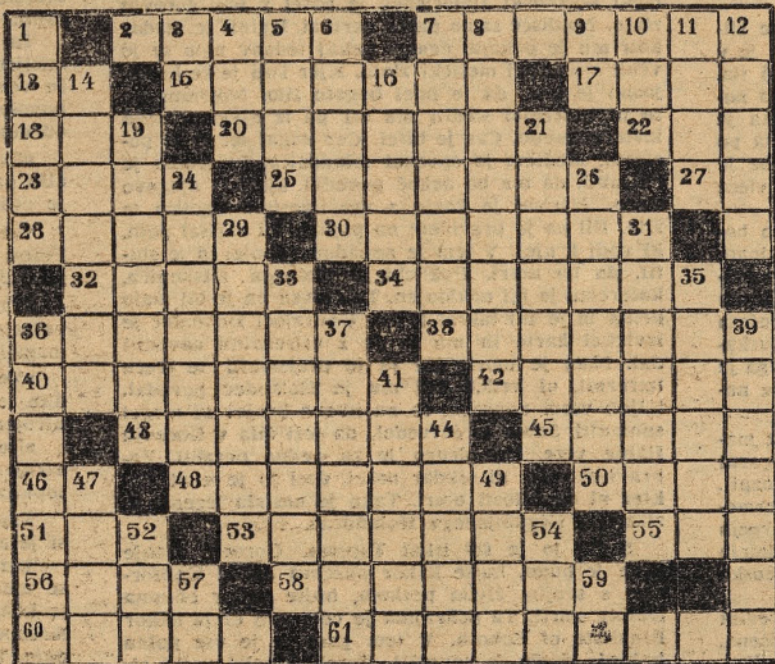
Besede pomenijo: Vodoravno: 2. naše pristanišče, 7. muslimanski post, 13. naša politična organizacija, 15. nespreten, 17. moč, jakost, 18. barva igralnih kart, 20. ruska ženska halja, 22. nasprotje celote, 23. moško ime, 25. majhen, 27. prislov dodajanja, nadaljevanja, 28. iz snovi živalske tvorbe, 30. sladki janež, 32. velika noč, 34. vrsta palme, 36. neka žival, 38. težaven, 40. določim uvozno pristojbino, 42. književni proizvod, 43. moško ime, 45. jeklo (srbhr.), 46. predlog, 48. ščuvalec, hujškač, 50. ljubkovalno žensko ime, 51. del muslimanske ženske obleke, 53. hladen, vendar ne preveč, 55. star predlog, 56. angleško vseučiliško mesto, 58. odsluženi delavec, vojak, 60. pameten, 61. noben. — Navpično: 1. mesto v Istri, 3. pisemska kratkica, 4. gradivo, 5. azijska visoka planota, 6. dan v tednu, 7. poročilo, 8. podoben, istovrsten, 9. igralna karta, 10. del stavbe, 11. moško ime, 12. vrsta premikanja, 14. drevo južnega sadu, 16. švicarsko zimsko letovišče, 19. pripadnik živali, ki jih štiti posebne vrste koža, 21. izključen, neuresničljiv (dve besedi), 24. neobdelan, 26. južno drevo, 29. neopazen, 31. rejec koristnih živali, 33. menja, 35. najmanjši sestavni del živega bitja, 36. filozofski nazor, 37. neuniformiran, 39. pokvečen, spačen, 41. štrleti, 44. oster, zožen, 47. veznik ali

VINO IN VODA

Dve enaki čaši sta enako visoko napolni, prva z vodo, druga z vinom. Zajmi iz čaše z vodo za kavino žličko vode in prenesi v čašo z vinom, pa dobro premešaj. Nato premešaj žličko mešanice v čašo z vodo in premešaj. Ali je odstotek vode v vinu večji nego odstotek vina v vodi?

prislov, 49. gora v severni Srbiji (dvojina), 52. plemo, vrsta, 54. nikalni prislov, 57. nikalnica, 59. srbska kratkica za našo upravno enoto.

RESITEV UGANK V 32. STEVILKI

Enačba: a—Danida, b—Aida, c—Morana, č—Ana, d—Namur, e—mur, f—ribežen, g—bežen, h—Cesar, i—zar, j—Dan mornarice.

Vpisnik št. 27: Ključ je številka vpisnika. Če odbereš iz vsakega priimka in imena drugo in sedmo črko, dobiš: Ljudsko posojilo.

Križanka: Vodoravno: 1. krakovjak, 8. Polet, 13. razast, 14. finale, 15. afiša, 16. pet, 18. cepil, 19. vaja, 20. lonec, 22. Kato, 23. Lea, 24. kita, 25. eh, 27. Dev, 28. siga, 29. Olaf, 31. na, 33. kupa, 34. ako, 35. rt, 37. Verdi, 38. KLO, 39. galeb, 40. ne, 41. kri, 42. ječa, 43. od, 45. Mura, 47. jeza, 49. meh, 51. pa, 52. tassa, 53. tak, 55. okop, 57. trata, 59. moka, 60. bakle, 62. eta, 63. Milan, 64. ideal, 65. balade, 66. lajna, 67. Karakorum — Navpično: 1. kralj, 2. Rafael, 3. Azija, 4. kaša, 5. osa, 6. vt, 7. arena, 8. pic, 9. Onek, 10. Lapad, 11. eliten, 12. telovadba, 16. pota, 17. te, 20. liga, 21. celo, 24. kipi, 26. ha, 28. sedem, 29. oko, 30. frača, 32. avtomobil, 33. Krrn, 34. ali, 36. tla, 38. kra, 39. Geza, 41. krat, 42. pesa, 44. dekada, 46. up, 47. jata, 48. kakadu, 50. hokej, 52. Tatra, 53. tolar, 54. kamnu, 56. plan, 58. re, 59. milo, 61. Ela, 63. mak, 65. Ba.

Plesni tečaj: Plesnih parov je bilo 38. Po dve čaši sta zavzeleni 66 krat.

Črkovni kvadrat: 1. goba — gripa, 2. kovor — klor, 3. Uran — Urban, 4. Ahmed — Arad, 5. Etna — etika, 6. Solon — slon, 7. Ikra — idila, 8. Grieg — gong, 9. Oslo — omelo. — Gruden Igo.

STEVILNICA

1.	8	6	15	4	6	3	2
2.	8	6	4	12	9	14	16
3.	2	4	1	8	12	16	17
4.	8	17	13	17	11	7	17
5.	6	5	6	4	6	10	17
6.	10	6	9	14	3	17	4
7.	2	17	11	7	6	3	2
8.	10	4	1	8	5	14	16
9.	5	6	15	9	6	13	17
10.	5	6	3	14	10	17	7

Besede pomenijo: 1. krepost, 2. zločinec, 3. majhna skupina, 4. slovenski pisatelj, 5. zadnja volja, 6. športnik, 7. skrivnost, 8. kruljavec, 9. del obleke, 10. pecepjen; podrt.

Ob pravilni rešitvi boš bral v tretji vrsti navpično, od zgoraj navzdol, in v peti vrsti, od spodaj navzgor, naziv za patriotično manifestacijo teh dni.

SALJIVA VPRASANJA

Katerih skokov ni bilo v Planici? Katera račica ne plava? Kateri encijan ne raste na planinah? Katera lepota je grda? Katera trata ne zeleni? Katera noga nima nog? Katere sanje se ti pokažejo na papirju?

Katera vas nima prebivalcev?

Ob pravilni razvrstitvi začetnih črk v odgovorih boš bral naslov saljivega ilustriranega tednika.

norist Janež Lipušček, Igra Orkester Radia Ljubljana, dirigent Jakov Cipci; 14.30 Fiziokulturno predavanje; 14.45 Igrajo mali plesni ansambli; 15.10–15.30 Poje zbor Slovenske filharmonije, dir. Rado Simoniti; 15.30 Soliska ura; 18.00 Lahka orkestralna glasba; 18.30 Ljudska univerza; 18.45 Klavirske skladbe Claude Debussy-ja izvaja pianist Alfred Cortot; 19.15 Križem po svetu v glasbi; 20.00 Bellini: »Norma«, opera; 22.15 Zabaven nočni spored.

SREDA, 27. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Pesmi borbe in dela; 6.10 do 7.00 Zabaven jutranji spored; 12.00 Opoldanski koncert — W. A. Mozart: Koncert za violino in orkester v A-duru; 12.40 Lahka glasba; 13.00 Oddaja za ljudske odbore; 13.20 Poje Roman Petrovič; 13.30 Igra Orkester mariborske radijske postaje p. v. Draga Lorbecka (Prenos iz Maribora); 14.00 Zabaval vas bo Veseli kvintet; 14.30 Kulturni pregled; 14.40 Samospespe domačih skladateljev poje naš operni pevci; 15.10 do 15.30 Richard Strauss: Suita iz opere »Kavalir z rožo«; 18.00 Glasbena oddaja za pionirje; 18.20 Ljudska univerza; 18.40 Koncert violista Giusta Capponeja, pri klavirju Marijan Lipovšek; 19.15 Igra Zabavni orkester Radia Ljubljana; 19.50 Govorna oddaja; 20.00 Poje jugoslovanski zbori; 20.20 Kako je Balzac ustvarjal; 21.00 Popularni večerni koncert skladb Franza Liszta, Roberta Schumanna in Johannesa Brahmsa. Sodeluje altistka Dana Ročnikova, pri klavirju Dana Peruškova; 22.15 Igrajo godalni orkestri; 22.30 Iz del J. S. Bacha.

CETRTEK, 28. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Slovenske narodne pesmi; 6.10–7.00 Jutranji vedri koncert; 12.00 Iz opernega sveta; 12.40 Pesmi raznih narodov; 13.20 Oddaja za pionirje; 13.40 Klavirske skladbe Friderika Chopina; 14.00 Blaž Arnič: Simfonija dela, Matija Bravničar: Slovenska plesna burleska; 14.30 Ljudska univerza; 14.50 Harmoniko igra Avgust Stanko; 15.10–15.30 Nekaj plesne glasbe; 18.00 Anton Diabelli: Sonata v A-duru — izvaja kitarist Stanko Prek; 18.20 Pogovor s pionirji; 18.40 Poje Bing Crosby; 19.15 Dela L. v. Beethovna; 20.00 Predavanje za izobraževalne tečaje;

20.20 Nekaj skladb za balalajke; 20.30 Poje tržaški komorni zbor p. v. Ubaida Vrabca; 21.00 Petletka naša teče... 21.20 Jugoslovanska orkestralna glasba; 22.15 Lahka nočna glasba.

PETEK, 29. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Veseli napevi; 6.10–7.00 Lahek jutranji spored; 11.30 Soliska ura; 12.00 Opoldanski koncert — Jules Massenet: Prizori iz Alzacije, Paul Dukas: Črnošolec; 12.40 Polke in valčki; 13.00 Odprimo pošto naših dopisnikov; 13.20 Pester spored ruske glasbe. Sodelujejo baritonist Konrad Orožim, slušatelj Akademije za glasbo, pri klavirju Marijan Vodopivec; 14.00 Igra Vaški kvintet; 14.30 Govorna oddaja; 14.40 Španska solistična glasba; 15.10–15.30 Orkestralne skladbe Arama Hačaturjana; 17.30 Soliska ura; 18.00 W. A. Mozart: Simfonija concertante za violino, violi in orkester. Izvajajo Ali Dermelj, Giusto Cappone in orkester Radia Ljubljana, dirigent Uroš Prevorsek; 18.30 Znani umetniki izvajajo solistično glasbo; 19.15 Novejša lahka glasba; 20.00 Politični komentar Radia Beograd; 20.15 Koncert violinista Uroša Prevorskega, pri klavirju Marijan Lipovšek; 20.40 Lu-Sin: Rodni kraj; 21.00 Pester spored slovenskih narodnih pesmi. Sodelujejo: Andrej Jarc, Avgust Stanko in Fantje na vasi; 22.15 Plesna glasba; 22.45 Komorna ura (dela slov. avtorjev).

SOBOTA, 30. septembra: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.30 Pesmi narodov Jugoslavije; 6.10–7.00 Jutranji koncert; 12.00 Lahek opoldanski spored; 12.40 Pisan spored slovenske narodne in umetne glasbe — vmes ob 13.00–13.15 Mladinska oddaja; 14.00 Igra Zabavni orkester Radia Ljubljana; 14.30 Kulturni pregled; 14.40 W. A. Mozart: Simfonija v C-duru »Jupiter«; 15.10 Glasbena medigra; 15.15–15.30 Fiziokulturni pregled; 18.00 Igra Zabavni orkester Radia Zagreb (Prenos iz Zagreba); 18.30 Oddaja za pionirje; 18.50 Iz otroškega sveta; 19.15 Simfonična dela Aleksandra Glazunova, Antona Arenskega in Sergeja Rahmaninova; 20.00 Tedenski zunanje-politični pregled; 20.15 Glasbena medigra; 20.20 Hrvatska narodna glasba (Prenos iz Zagreba); 20.50 Veder večerni spored; 22.15 Za ples in razvedrilo.

Zgoraj: Večina ljubljane rada ob nedeljskih dneh nekoliko poleži. Seveda ne vsil! Sicer je v ljubljanskem Tivoliju že zgodaj precej življenja, samo ob nedeljah ni skoraj nikogar. Pazniku je v nedeljo ob sedmih jutraj kar malce dolgčas.

Spodaj: Tudi filatelisti pridejo ob nedeljah na svoj račun. Zbero se v kavarni Union, kjer si razkazujejo nove pridobitve, zamenjujejo znamke ter ugotavljajo, kakšne so cene in povpraševanje.

Zgoraj: No, v ljubljanskem Monte Carlu je vedno živahno. Še zlasti ob nedeljah! Tu se zbero navdušeni tarokisti in šahisti in tekmovalci ni kraja. Stari, ki so se naigrali, odhajajo, prihajajo pa novi, željni igre in sreče; tako je ves dan zelo živo.

Desno: Brhke ljubljankanke pri prostovoljnem delu v korist skupnosti. Spodaj: Mnogi ljubljanci so navdušeni športniki. Kdor pri tekmovaljih sam ne sodeluje, pa z užitkom gleda, bodri igralce, se veseli njihovega uspeha ali pa si z njimi vred obeta — prihodnjih zmag...

LJUBLJANA OB NEDELJAH

Slehnemu delovnemu človeku je nedelja dan ko se odpočije od dela minulega tedna in si hkrati nabere novih moči. Zato si vsakdo uredi in razdeli nedeljo po svoje: ta rad hodi na izlete in ujame prvi vlak ali avtobus, da se popelje kamor koli iz Ljubljane; oni rad ob nedeljah malo poležava, bere, piše znancem in se drži doma; tretji zajaše kolo ali motor — pa križem po Sloveniji; nekateri preživijo nedeljski dan v športu,

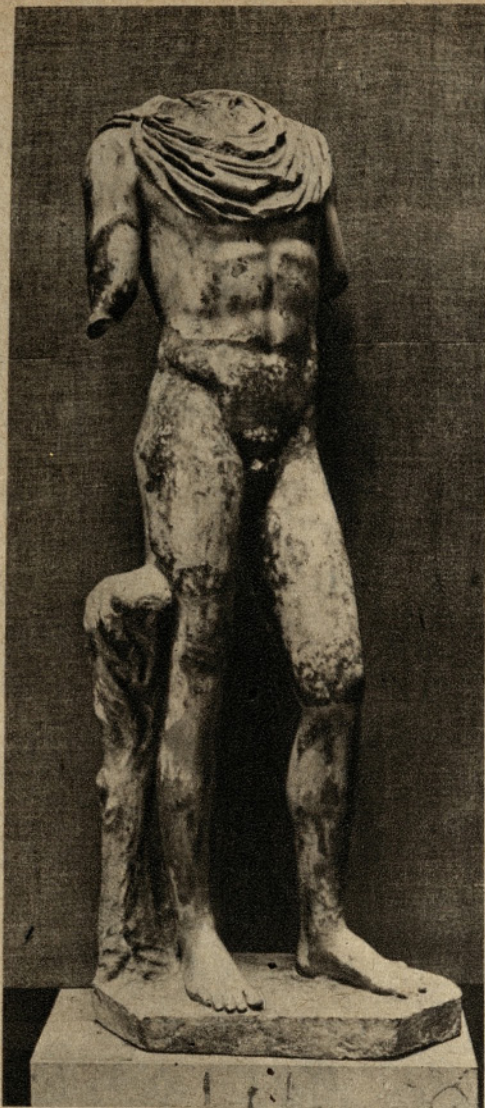
mnogi ob družinskih igrah... Vsak po svoji! Mnogo jih je, ki tudi ob nedeljah ne pozabljajo na skupnost ter se radi udeležijo in pomagajo pri delih, kamor jih vabijo frontne ali sindikalne organizacije.

Zgoraj: Ljubljanski trg ob nedeljah.

Spodaj: Vse ceste, ki drže iz Ljubljane, so ob nedeljah polne kolesarjev.

Foto: Ami, Vlastja, dr. Frelih in Škerlep

ARHEOLOŠKI MUZEJ V ZAGREBU

V notranjem delu lista podrobneje poročamo o razvoju dela in uspehih Arheološkega muzeja v Zagrebu, tu pa dopolnjujemo članek s slikami.

Zgoraj: Poslopje Arheološkega muzeja na Zrinjskem trgu v Zagrebu.

Levo: Marmorni kip boga Apolona. Rimska replika grškega kipa iz V. stoletja, ki so ga izkopali v Solinu v Dalmaciji.

Desno: Bronasti kip boginje Atene iz Grbavca na Hrvatskem.

Spodaj: Kameniti relief z okraji in napisom kneza Branimira iz leta 888. Našli so ga v Gornjem Muču pri Splitu. To je najstarejši slovanski spomenik, ki je zaznamovan z datumom.

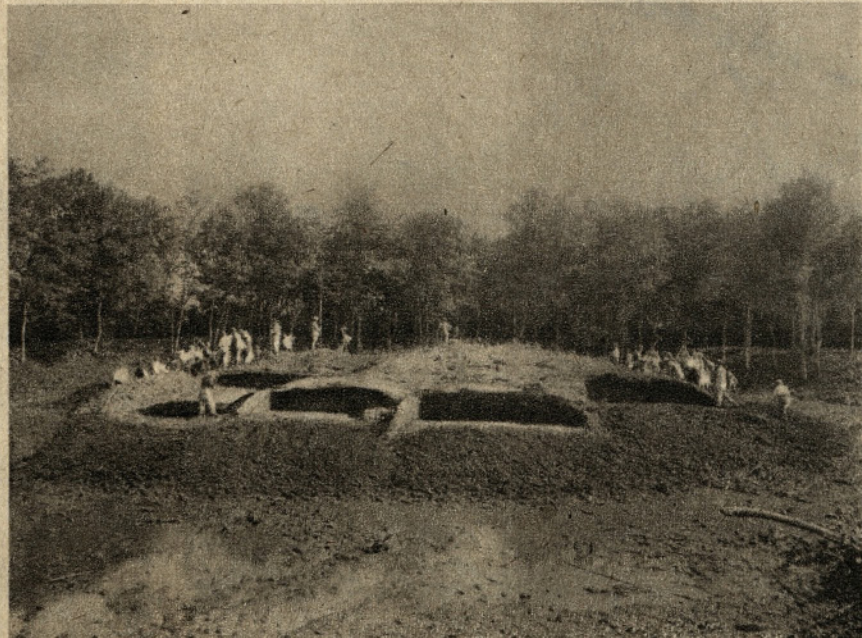
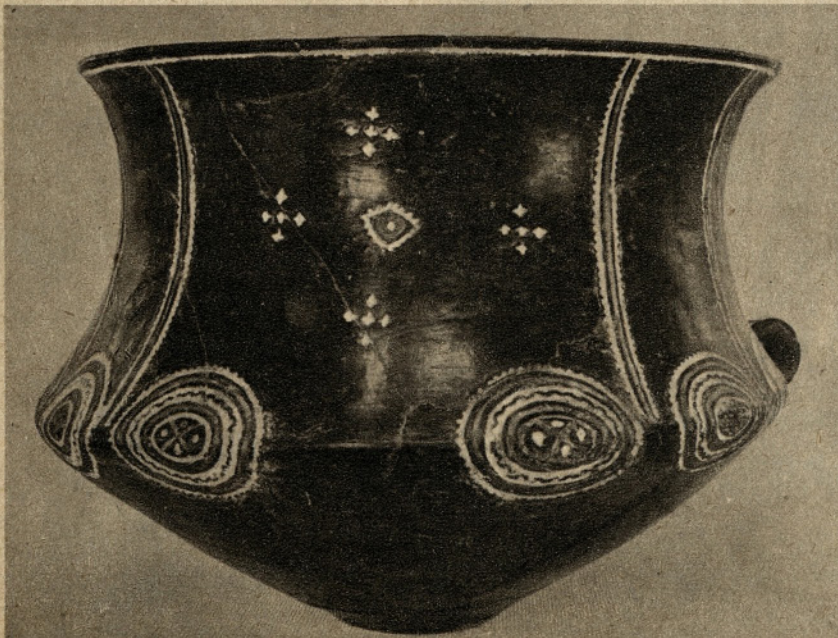
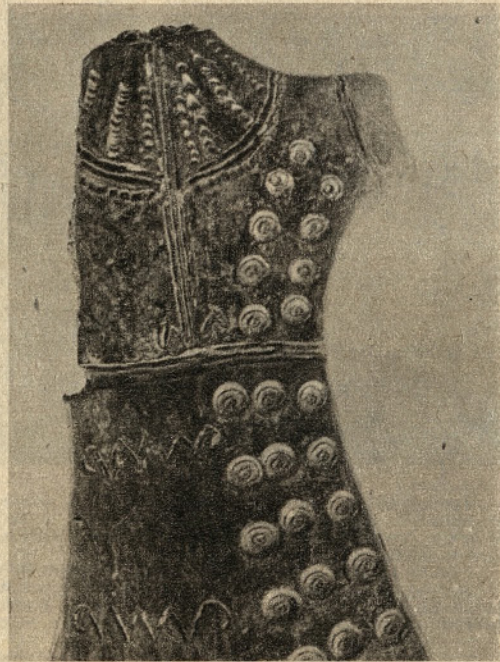
Zgoraj: Mumija v muzejski egiplovski zbirki.

Levo: Slovanski nakit iz X. in XI. stoletja, ki so ga izkopali iz starih hrvaških grobišč v Kloštru v Podravini.

Desno: Ženski idol iz bronaste dobe, izkopen v Dalju v Slavoniji.

Spodaj levo: Keramična posoda iz bakrene dobe. Našli so jo pri Vučedolu v Sremu.

Spodaj desno: Izkopavanje slovanskega naselja iz zgodnjega srednjega veka v bližini Slavonskega Broda. Naselje so odkrili ob velikih delih za Avtomobilsko cesto leta 1949. Izkopavanje je vodil Arheološki muzej v Zagrebu, pomagali pa so mnogi prostovoljni graditelji Avtomobilske ceste.

PISATELJ

France Bevk

60-LETNIK

Zgoraj: Pisateljeve rojstne hiše ni več. Slika nam kaže hišo v njegovi rojstni vasi Zakojci, kjer je pisatelj Bevk preživel svojo mladost.

Levo in spodaj: Vseh Bevkovih knjig je 62. Mnogo svojih krajsih del pa je objavil tudi v revijah. — Prinašamo fotografije nekatere njegovih knjig.

Desno: Prizor iz umetniškega filma »Trste«; scenarij je delo pisatelja Bevka.

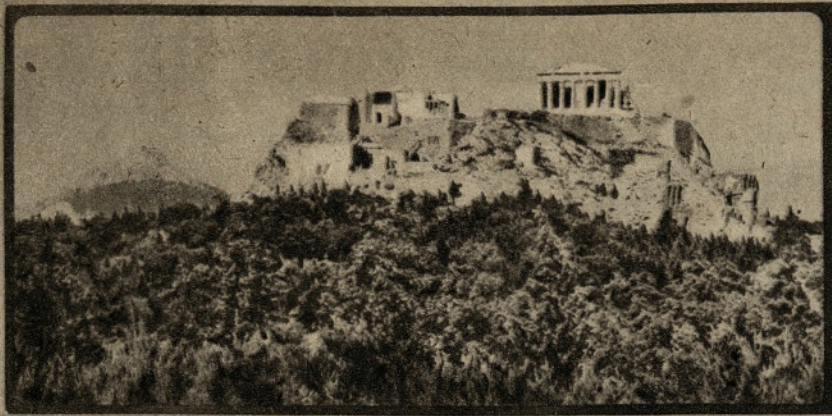
Zgoraj: Pisatelj Bevk v partizanih. Slika nam ga kaže med predavanjem na časniškarski konferenci v gozdu pri Metliki spomladi leta 1944.

Zgoraj levo: Pisatelj Bevk med italijansko internacijo v Colfioritu v Umbriji pozimi leta 1940.

Slika na čelu strani je bila posneta v njegovem delovnem kabinetu v Prezidiu Ljudske skupščine LRS.

Foto: Tom in Mahovič

Mačilo se je, ko je stopil 27. septembra 1897 v temno antikvarično prodajalnico židovskega okraja v dunajskem predmestju starejši možak v siv delovni obleki. Molče, brezbržno je vzel iz notranjega žepa zavitek, povit v obledel časopisni papir.

Prodajalec, častitljiv mož, je odvil in stopil v soj plin-ske svetilke. Zastal mu je dih, zamišljal je in polglasno vprašal, kaj želi. Prodajalec je skomignil z rameni in po kratkem razgovoru je prejel 175 goldinarjev; odšel je hitro, ko da bi se bal, da se trgovec ne premisli.

Sledila je brzokavka v Monakov in naslednji dan je bil zavitek z dragoceno vsebino v rokah enega največjih nemških ljubiteljev Georga Hirtha, znanega »sjadokusca« starš umetnin (1841 do 1916, pisatelj in založnik vrste razkošnih umetnostnih del, ki so izhajala po več desetletij: »Formenschatz«, zaklad oblik; »Stilk, slog, list «Jugend» itd.).

Tisto noč Hirth ni zatihnil očl. Pregledoval je, primerjal in obračal stvar za stvar; priročniki so mu bili velikanski kupi knjig in razprav in veliko povečevalno steklo. Proti jutru, mrzel pot mu je stal na čelu, se je mož sesedel v starinski naslanjač. Bilo mu je jasno, da leže pred njim drobni odlomki velikega umotvora enega največjih kiparjev vseh časov — Fidije.

Bilo je troje stvari, ena lepša od druge. Prednjačila pa je tanka, mojstrsko rezljana slonokoščena ploščica z okrhki zlatila in prefinjenimi vrši figur obojega spola; odlomek, ne večji od moške dlan, vendar zadostno, da je Hirth spoznal, da drži drobec dela od velikega večmstrskega kipa Atene Partenos, ki je bila ustvarjena po Fidiju iz zlata in slonovine.

Kljub polizvedovenju niso izsledili prodajalca in ostalo je le pri njegovi skopi izpovedi ob prodaji: »Drob-narijov je prejel kot 20-letnik od precej starejšega brata, ko se je ta vrnil iz Carigrada. Brat je bil bolan in je kmalu umrl. Služil je tam rodbini turškega dostojanstvenika, ki so ji bile »lake stvari v krvi« in »bilo je tam tega precej!«

Fidija (rojen v začetku 5. stol. pred našim štetjem), mož izrednega dela in duha, je popeljal starogrško umetnost na najvišji vrh lepote in znanja. Bil je kipar, ki je ustvarjal po večini iz slonovine in zlata, bolj celinjev-skega kova, ki mu je škov-

na lepota drsela izpod dila, rezila in kladivca ko neusahljiv umetnostni slap. Z njegovo stvarjalno silo so se spočela nesmrtna dela v vencu voličastja atenske Akropole (447—438 pred našim štetjem, slika 1.). Eden njegovih največjih umotvorov — Atena Partenos — pa je stal v luči in zraku Partenona (slika 3.); razkošno svetišče je bilo nagromadeno z izbranimi cvetovi starohelenske umetnosti.

Fidijeva dragotina se nam je ohranila le po opisu in po kopijah malega merila, a že to je dovolj, da se nam odkrije ogromna sila izvirnosti, ki jo je imel ta veliki stvarjalni mož. Kip je bil po stoletjih večkrat izropen in na novo dopolnjen, dokler ni bil ob zatonu starega veka prepeljan v Carigrad; pozneje ga je ogenj uničil. Ohranili so se le drobni slonokoščeni odlomki okrasja na ščitu, katerega drobci so zgrabili Georga Hirtha, da se je v stvar zagrizel, zbral gradivo: risbe, fotografije, rokopise, izročila, da bi izdal, po svojem okusu in znanju, obširno delo »Akropolis«, žal mu je prva svetlovna vojna to preprečila; del osnov, spominov in podob pa objavljamo mi.

Akropolai — Dolga je vrsta prosvitljencev, ki so stavili to »pesem starogrške arhitekture«. Danes so to častit-

ljivi odlomki venčastja, ohranjeni po zaslugi treh, štirih mož, ki so vedeli in čutili, da se mora ohranjevati ta neprecenljivi spomenik človeškega znanja, pa čeprav — v razvalinah.

Kljub dodatnemu ohranjanju ne stoji danes na Akropoli vse tako kakor ob času Fidije. Osrednji vrh, Partenon (slika 3.), je bil z večino stavb še do leta 1687 dobro ohranjen, dokler ni v boju med Turki in Benečani 26. septembra ob 7 zvečer užgala bomba kup tamkaj shranjenega smodnika, da se je svetišče z vso okolico spremenilo v kup ruševin. Kako žalostna je bila podoba Partenona, jedra lepote Akropole, pod turško oblastjo, nam pokaže stvar-tova grafika iz leta 1761 (sl. 2.).

V 19. stoletju, po umiku Turkov (31. marca 1833), so se pričela očiščevalna dela in se končala 17. maja 1930. Iz ruševin in grušč so se luščila izginula dela in se postavljala v prvotni lesk in blisc: (leta 1835) »svetišče Nike, boginje zmage« (slika 5.). Na novo so zablistele črte ubranih lepote likovnega merila in okrasja Erehtejona (slika 4.) »čudovito fepo-karistid« (deklic-nosilec) (slika 6.), lepši in nemih dan-nih prič o dobrem in slabem delu človeškega srca. (Nad-eljujem v II. delu.)

E. JUSTIN

3.

* E L V I D E L P

4.

V K R O P O L A S

6.